MARS *et* HISTORIA

19e Jaargang nummer 3 - mei/juni 1985

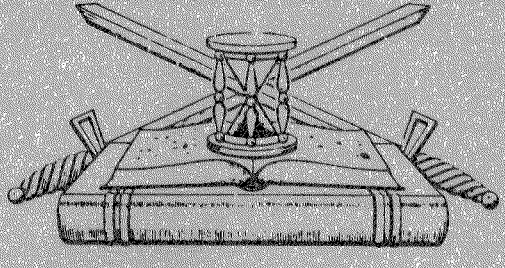

ORGAAN
van de Nederlandse Vereniging ter beoefening van de Militaire Historie. Opgericht 20 augustus 1966. Verschijnt 6 x per jaar.

Beschermheer: Z.K.H. Prins Bernhard der Nederlanden.

SAMENSTELLING VAN HET BESTUUR:
Voorzitter: H. Muller, **Vice-Voorzitter:** vacant, **1e Secretaris:** Mevr. P.H.Th. Dumon, **Penningmeester:** drs. J.A. Bom, **2e Secretaris:** E.W. van Popta, **Leden:** Jhr. D.J.H.N. den Beer Poortugael, J. van den Berg, B.C. Cats, B.W. Hopperus Buma, F.J. van Lier, C.B. Nicolas, H. Ringoir. **Adviseur:** mr. Ch.L.M. Schaepman.

ADRESSEN DAGELIJKS BESTUUR:
Voorzitter: Willem III-laan 14, 4835 LB Breda, tel.: 076-653239. **Secretaris:** Aart van der Leeuwlaan 56, 2624 LD Delft, tel.: 015-567564, **Penningmeester:** Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar, tel.: 01751-18624. De contributie bedraagt per jaar min. **f 35,00**, te storten op rek. nr. 65.82.12.125 van de Nederlandsche Middenstandsbank Wassenaar, t.n.v. de Nederlandse Vereniging van Militaire Historie of op giro 29 40 790 van de N.V.M.H. te Wassenaar.

SAMENSTELLING REDAKTIE-WERKCOMMISSIE: J. van den Berg, E.W. van Popta. **Redaktie-adres:** Mgr. Bekkerslaan 151, 2286 CE Rijswijk (Z.H.), tel.: 070-937425.

Ledenadministratie: B.C. Cats, Claudiagaarde 72, 1403 JR Bussum, telefoon: 02159-13563.

AFDELINGSCORRESPONDENTEN:

(1) 'KRIJGSGESCHIEDENIS, KORPSGESCHIEDENIS, KL' olv H. Ringoir, Poolshof 6, 2241 BA Wassenaar 01751-16421.

(2) 'TRADITIES EN CEREMONIEEL olv P. van der Burg, Hoofdstraat 94, 3972 LC Driebergen 03438-17588.

(3) 'UNIFORMKUNDE' olv F.A.Th.Smits jr, Wilgendreef 289, 2272 ET Voorburg

(4) 'RIDDERORDEN EN ONDERSCHEIDINGEN' olv H.G. Meyer, Vollenbergstraat 6, 5801 RP Venray 04780-82992, B.W. Wagenaar, Handelstraat 18, 1901 VA Castricum 02518-53084.

(5) 'MILITAIRE EMBLEMEN' olv B.C. Cats, Claudiagaarde 72, 1403 JR Bussum 02159-13563, C. van Ekeris, Anslostraat 183, 2533 KD 's-Gravenhage 070-886566.

(6) 'WAPENS EN MUNITIE' olv J. Lenselink, Oxfordlaan 49, 2314 EB Leiden 071-894012.

(7) 'MILITAIRE MUZIEK' olv mr. R.A. Schimmel, de Mildestraat 57, 2596 SW 's-Gravenhage 070-246568.

(8) 'HISTORISCHE NEDERLANDSE VERSTERKINGEN' (Overzee) olv A.F. Lancker, Secanets 39, Setla Correos Vergel (Alicante) Spanje

(9) 'MARITIEME GESCHIEDENIS' olv M.K. Zaagman. Ds. van den Boschlaan 225, 2286 PH Rijswijk (ZH) 070-946539.

(10) 'NAPOLEONTICA' olv prof.dr. H.P.L. Harms Vogts, Denenburg 145, 2591 AC 's-Gravenhage.
Joh. Schaede, Wouwermanstraat 3[111], 1071 LW Amsterdam

(11) 'TWEEDE WERELDOORLOG' olv J.H. Berlemon, Porceleinvlinder 5, 2317 JZ Leiden 071-220545.

(12) 'MILITAIRE EN CIVIELE MINIATUURFIGUREN' olv C. Frazer, H. Cleyndertweg 461, 1025 DT Amsterdam 020-368331.

(13) 'VAANDELS EN STANDAARDEN' olv Kl. Sierksma, 'Huize Midgaard', Aan de Brink 36, 1399 GX Muiderberg 02942-1470.

(14) 'EERSTE WERELDOORLOG' olv dr. F. Snapper, Badhuisweg 61A, 2587 CD 's-Gravenhage

(15) 'KONINKLIJKE MARINE' olv L.L. von Münching, Middelweg 85, 2241 AP Wassenaar 01751-10045.

(16) 'MILITAIRE GENEALOGIE' olv H. Ringoir, zie (1)

(17) 'MILITAIRE FOLKLORE' olv F.W. van Steen, Lion Cachetstraat 2, 3851 ZE Ermelo 03417-51983.

(18) 'MILITAIRE VOERTUIGEN EN TANKS' olv M.C. van der Hoog, Surinamestraat 40, 2585 GK 's-Gravenhage 070-634391.
J. Bloemendaal, Scheldelaan 10, 2105 XG Heemstede 023-291324,
W. den Dunnen, Hendrik Hamelstraat 58, 2595 VM 's-Gravenhage 070-834659.

(19) 'KONINKLIJKE LUCHTMACHT' olv J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda 01820-34283,
P.C. Boer, Waterklaver 2, 2804 PN Gouda 01820-35332.

(20) 'KNIL' olv C.A. Heshusius, Van Alkemadelaan 350, flat 316, 2597 AS 's-Gravenhage

(21) 'MILITAIRE BIBLIOGRAFIE TIJDSCHRIFTEN' olv J.A.C. Bartels, Santhorstlaan 50, 2242 BH Wassenaar 01751-12222.

(22) 'MILITAIRE GEDENKTEKENS EN MONUMENTEN' olv J. Albarda, Lindenheuvel 12A, 1217 JX Hilversum 035-46815,
drs. J.A. Bom, Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar 01751-18624.

(23) 'KORPS MARINIERS' olv drs. J. Nuis, Graaf Willem de Oudelaan 187, 1412 AS Naarden 02159-46037.

Reeds verschenen nummers kunt U, zolang de voorraad strekt, aanvragen bij de heer J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda. Losse nummers, inclusief portokosten *f* 5,-, over te maken aan de penningmeester.

MARS *et* HISTORIA

De 'NEDERLANDSE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE MILITAIRE HISTORIE', opgericht op 20 augustus 1966 en erkend bij K.B. no. 50 van 14 juni 1968, is er voor allen, die zich verdiepen in de studie van geschiedenis, ceremoniëel, tradities, uniformen, emblemen, wapens en onderscheidingen van militaire en semi-militaire organisaties, meer in het bijzonder die van Nederland en de (voormalige) overzeese Rijksdelen.

INHOUD:

F.J. van Lier: Militariade
Jhr. J.J.G. Beelaerts van Blokland: De Koninklijke Nederlandse Brigade *'Prinses Irene'* en de operatie *'Market Garden'.*
H. Ringoir: Het Verzetskruis
B.C. Cats: Afdeling Militaire Emblemen
L. Francke: Kroniek nr. 2: Wist U dat?
C.B. Nicolas: Wist U dat... nader toegelicht
C.A. Heshusius: Uit het dagboek van luitenant Donck XXX
G.H.O. de Wit: Pierre Heijboers Politionele Acties
Reactie van leden: P.J.M. Kamps: Bronzen geschut.

15e Opgave van wijzigingen op de ledenlijst van 1981

Nieuwe leden:
Lemstra, C., Bergmolen 14, 4133 GE Vianen 19 (spec. Spitfire)
Blijleven, C., Korbeellaan 9, 1852 BK Heiloo 18 alsmede mil. hist. alg.
Klinkhamer, E.M.R., 617 East Herataunga street, Hastings (HB) Nieuw Zeeland 3, 4, 5
Stapel, Mr. F.W., Celebesstraat 49, 2585 TD 's-Gravenhage 7
Molendijk, H.C.A., Kerkweg 34, 2992 SG Barendrecht 6 (spec bajonetten)
Haas, Drs. C. de, Drakenburgerweg 69, 3741 GL Baarn 9-15 (1e en 2e WO)

Adreswijzigingen:
Weekenstro, A.J., naar Achterstraat 7a², 4011 EN Zoelen (gem. Buren Gld.)
Gulik, P.A. van, naar Koeriersdienst Min BiZa (amb. Tokyo) Postbus 20.061, 2500 EB 's-Gravenhage.

Correcties:
Mezger, W.F. te Soest (13e opg.v. wijz.) bij belangstelling toevoegen: KL 1900-heden, Opbouwdienst, 20.
Irish Sword Parkgate Dublin-7 Ierland wordt: Military History Society of Ireland c/o University College Dublin, Newman House, 86 St Stephen's Green, Dublin 2, Ierland.
Ir. F.W. Pappard te 's-Gravenhage moet zijn: Jhr.Ir. F.W. Rappard.
E.N. Linssen te 's-Gravenhage moet zijn: J.C.J. Linssen.
H.J.A. Komies te 's-Heerenberg moet zijn: H. Komies.

Bij de voorplaat: Aan boord van *'Hr.Ms. Johan Maurits van Nassau':* Prof.Mr. P.S. Gerbrandy keurt het menu van de dag.

MILITARIADE

Een tweemaandelijkse rubriek vol wetenswaardigheden, met U en door U verzameld door F.J. van Lier, Kromwater 56, 2715 AL Zoetermeer.

1. Bij het verschijnen van dit nummer liggen alle gedenkdagen rond *'40 jaar bevrijd'* en *'45 jaar geleden bezet'* weer achter ons. Wellicht was het de laatste keer dat deze herdenkingen op zo grote schaal konden worden gehouden. De strijders van toen worden oud. Moge het hen gelukt zijn de fakkel van vrijheid in gebondenheid (=democratie!) door te geven aan jongere generaties. In ieder geval was het goed hen nog eens te eren.
   Helaas geven - aldus hoofdredacteur Scholten van *'Ons Leger'* - recente NIPO-onderzoeksresultaten een toenemende tendens tot onpartijdigheid, ja zelfs onverschilligheid te zien ten aanzien van onze defensie-inspanningen. Laten wij waakzaam blijven!

2. Na deze hartekreet terug naar onze hobby's. Om toch wat in de geest van het hierboven geschrevene te blijven, wil ik U wijzen op enige boeken over de tijd van strijd en verzet in W.O. II.
   Om te beginnen het boek *'Vrijgevochten'* door J. Richard van der Gaag. Uitgave Strengholt, Naarden. Prijs *f* 24,90. ISB 90 6010 590 7. Boeiend persoonlijk verhaal van de verzetsman *'Richard'*, uitgebreid met na-oorlogse periode als diplomatiek vertegenwoordiger van ons land in o.a. Tsjechoslowakije, Cuba en Haïti.
   Vervolgens *'De vierkante maan'* door Gerard Dogger. Uitgeverij Sijthoff, prijs *f* 27,50.. ISB 90 218 3489 8. Een oorlogsboek in autobiografische stijl van een van onze dappere ridders in de Militaire Willemsorde, dat nu zijn tweede druk beleeft.
   Tenslotte *'Om nooit te vergeten'* door L.R. van Vliet. Uitgeverij Kruseman, prijs circa *f* 27,90. ISB 90 233 0546 9. De voormalige onderofficier bij de KMAR heeft in een rijk geïllustreerd (vele nooit eerder gepubliceerde foto's!) onopgesmukt verhaal de belevenissen weergegeven van de mannen van de Prinses Irenebrigade in de oorlogsjaren 1940-1945.
   Ik ben me ervan bewust, dat dit slechts een zeer beperkte greep is uit het totale aanbod aan boeken over W.O. II. Wilt U een overzicht over de nog leverbare boeken over de periode 40-45, dan kan ik U aanraden de catalogus *'40-45 in boeken'* te bemachtigen. Ik kreeg hem via boekhandel A. Houtschild in Den Haag. De kosten zijn *f* 2,50.

3. Het tijdschrift van onze zustervereniging in de Bondsrepubliek Duitsland (Deutsche Gesellschaft für Heereskunde e.V.), genaamd *'Zeitschrift für Heereskunde'*, bevat in het maart-april 1985-nummer een aantal artikelen, die het vermelden waard zijn, omdat ze stof bevatten, die wij elders niet gemakkelijk zullen vinden. Zo noem ik:
   - *'Soldatische Tradition im Norden'* door Martin Bethke, een artikel over de militaire tradities in Denemarken, Noorwegen en Zweden;
   - *'Schutzpolizei und Landjägerskorps in Würtemberg'* door Karlheinz Bühler (+), een artikel over de ontwikkeling, organisatie, uitrusting en uniformen van de politie in Würtemberg tussen 1919-1933;
   - *'Das Regiment Westerwald des Niederrheinischen Kreises und das Haus Nassau-Oranien'* door Georg Fessin, handelend over de troepen van het huis Nassau-Oranje in de 18e eeuw, beknopt doch interessant;
   - *'Die Armee der Tschechowakei'* door Rudolf Hölzel, over de huidige uniformen en onderscheidingstekenen van het Tsjechische leger.

4. Tussendoor even een paar nieuwe Franse boeken op ons interessegebied. Op de eerste plaats *'Les Spahis'*, 'n prachtig boek met vele illustraties over de Garde Rouge van Dakar en hun voorgangers, de Algerijnse Spahis. De prijs is 392 FF, inclusief verzendkosten.
Vervolgens *'2000 Ans de fortification Française'* door Colonel Recolle. Een boek in twee kloeke delen (tekst en plattegronden), die tezamen een briljante studie van Franse versterkingen vormen. Een aan te bevelen boek voor de geïnteresseerden op dit gebied. De prijs is - inclusief verzendkosten - 368 FF.

5. Alhoewel ik het U al eens heb genoemd, wil ik toch opnieuw aandacht besteden aan de Kruittoren in Zutphen, waarin de Stichting *'Kruit en Lood'* een permanente expositie van tinnen figuren houdt. Redenen vormen de nieuwigheden en de andere openstellingstijden. Hieronder volgt het daarover handelende persbericht, mij verstrekt door de heren Muller en Van Popta.
'De Middeleeuwse Kruittoren te Zutphen - 200 meter van het NS-station - herbergt tussen haar anderhalve meter dikke muren niet alleen 24 verlichte vitrines met prachtige ouderwetse speelgoedsoldaatjes, maar daarnaast voor het eerst een bewegende unieke attraktie!
Jong en oud wordt in de Kruittoren de gelegenheid geboden om als *'opperbevelhebber'* zèlf een parade van ouderwetse loden speelgoedsoldaatjes af te nemen. Men kan dit *'Royal Tournament'* door rondzwengelen in beweging zetten.
Garderegimenten en keurkorpsen van verschillende naties trekken in hun bonte kleurenpracht aan het oog voorbij. Een wereldprimeur voor de oude vestingstad Zutphen. Dit originele initiatief van de Stichting *'Kruit en Lood'*, welke vanaf 5 april a.s. t/m de herfstvakantie 1985 de Kruittoren-expositie in Zutphen beheert, stelt u in staat gedurende enkele minuten een kleurrijke troepenparade te commanderen. De Kruittoren is dagelijks geopend van 10.00 tot 12.30 uur en van 14.00 tot 17.00 uur, 's maandags gesloten behalve op feestdagen, zondags geopend van 13.30 tot 16.30 en op Paas- en Pinksterzondag van 10.00 tot 12.30 en 14.00 tot 17.00 uur.'

6. Op 4 april 1985 herdacht het Regiment Huzaren Prins van Oranje het 170-jarig bestaan. Ter gelegenheid daarvan is een boekwerkje verschenen over de geschiedenis van het 2e Regiment Huzaren en het 59e Tankbataljon Regiment Huzaren Prins van Oranje. Het is samengesteld onder redactie van ow A.J. Numan, rijk geïllustreerd en voorzien van een uitvoerige inleiding over de ontwikkelingen van de Cavalerie, speciaal in ons land. Het boekje is te verkrijgen door overmaking van *f* 8,- op giro 207651 onder vermelding van *'170 jr RHPO'* (Bericht afkomstig van ons medelid de heer A. Oostveen).

7. Medebestuurslid de heer B.C. Cats stuurde mij het boekwerkje *'Baretemblemen van het Canadese leger 1939-1945'*. Samenstellers zijn de heren Cats en P.A. Vermeulen. Als zodanig is dit boekje het eerste tastbare resultaat van de aangekondigde samenwerking tussen onze vereniging en de Stichting Samenwerkende Militariaverzamelaars. Het boekje, dat maar liefst 156 afbeeldingen van goede kwaliteit bevat, is à *f* 3,50 verkrijgbaar op de ruilbeurzen van genoemde stichting in de Raadskelder te Bussum (iedere 2e zondag van de oneven maanden).

8. Van de Vereniging van Nederlandse Wapenverzamelaars ontving ik het Jaarschrift 1983-1984. Dit keer staat de Indonesische kris in het middelpunt van de belangstelling. Artikelen daarover (voorzien van tekeningen etc.) vullen een groot deel van het jaarboekje.
We noemen:
- *'Een moderne visie op het begrip dapor'* door G. Tammens;
- *'De kris Buda'* door D.A.P. van Duuren en van dezelfde schrijver ook:

- *'De Sulu-kris'*.
Daarnaast wordt aandacht besteed aan de kukri, het nationale wapen van de Gurkha's. Interessante lectuur voor de liefhebbers.

9. Ons medelid de heer Van den Hoog, stuurde mij het blad *'De Tank'*, orgaan van de TWENOT, toe. In dit februari-1985 nummer zeer goede foto's van gepantserde voertuigen uit de tweede wereldoorlog. Daarnaast gedetailleerde tekeningen en bouwbeschrijvingen voor de modelbouwers. Hierbij o.a. de Char B 1 bis, 'n Franse tank uit het begin van W.O. II.

10. Gaarne maak ik onze leden nog eens attent op het magnifieke blad *'Stabelan'* het periodiek van de Stichting Vriendenkring oud-KNIL-artilleristen. Het laatste nummer, dat ik onder ogen kreeg (febr. 1985) was weer uitermate geslaagd met prima artikelen, o.m. over de erevelden in Burma en Siam, over de luchtoorlog bij en boven Nederlands-Indië en over de overgang van KNIL-pantsertroepen naar Pantser-Indonesia. Vele artikelen worden geschreven door leden van onze vereniging en dat doet dan weer goed. Temeer als wij weten, dat zij ook vaak voor ons eigen orgaan produceren.
Het blad is rijkelijk voorzien van illustraties en tekeningen. Voor een bijdrage van minimaal *f* 35,- per jaar kunt U het blad thuis krijgen. 'n Jaargang beslaat zes nummers. Het adres van de secretaris Stabelan is: Halleyweg 16, 3318 CM Dordrecht. Betalingen bij voorkeur op postgiro 32 34 509 t.n.v. Redactie Stabelan te Dordrecht.

Brigade-generaal tit. Jhr. J.J.G. BEELAERTS VAN BLOKLAND

De Koninklijke Nederlandse Brigade 'Prinses Irene' en de operatie 'Market Garden'

De Irenebrigade had tijdens de oorlogsjaren in Engeland een moeilijke tijd. Haar taak was de Midlands te beveiligen, waardoor zij niet, zoals onze marine en luchtmacht, in de daadwerkelijke strijd werd betrokken. De brigade was gelegerd in een kamp bij Wolverhampton en werd door de regering als een soort depôt gebruikt. Dit verdroot een brigadecommandant zozeer, dat hij aan de minister schreef, dat hij weigerde de brigade, die hij de eer had te commanderen, door hem te laten gebruiken als een strafkolonie. Het resultaat was dat de brigade, toen in de herfst van 1943 de invasie in het verschiet kwam, onvoldoende was geoefend en er grote gaten in de organisatie waren.

Dit had tot gevolg dat de ondercommandanten in aanwezigheid van de inspecteur hun vertrouwen in de brigadeleiding opzegden. De leiding werd hierop voor een deel vervangen. De organisatie werd op efficiëntie geheel onderzocht en gereorganiseerd. Het resultaat daarvan werd voorgelegd aan onze 23 Liaison HQ, die men jarenlang een grotere sterkte had voorgehouden. Om het vertrouwen van de troep in de leiding te herstellen werden dadelijk grote oefeningen gehouden en werd primair gezorgd dat de troep op tijd eten kreeg, wat veelal vroeger niet het geval was geweest. Ondanks alle maatregelen en het stoppen van vertrek van personeel naar het Militair Gezag lukte het niet meer dan 6 tirailleurpelotons te onderhouden. Deze sterkte was te gering om daad-

OVERZICHT VAN DE OPERATIES IN ZUID-NEDERLAND IN OCT. EN NOV.1944.

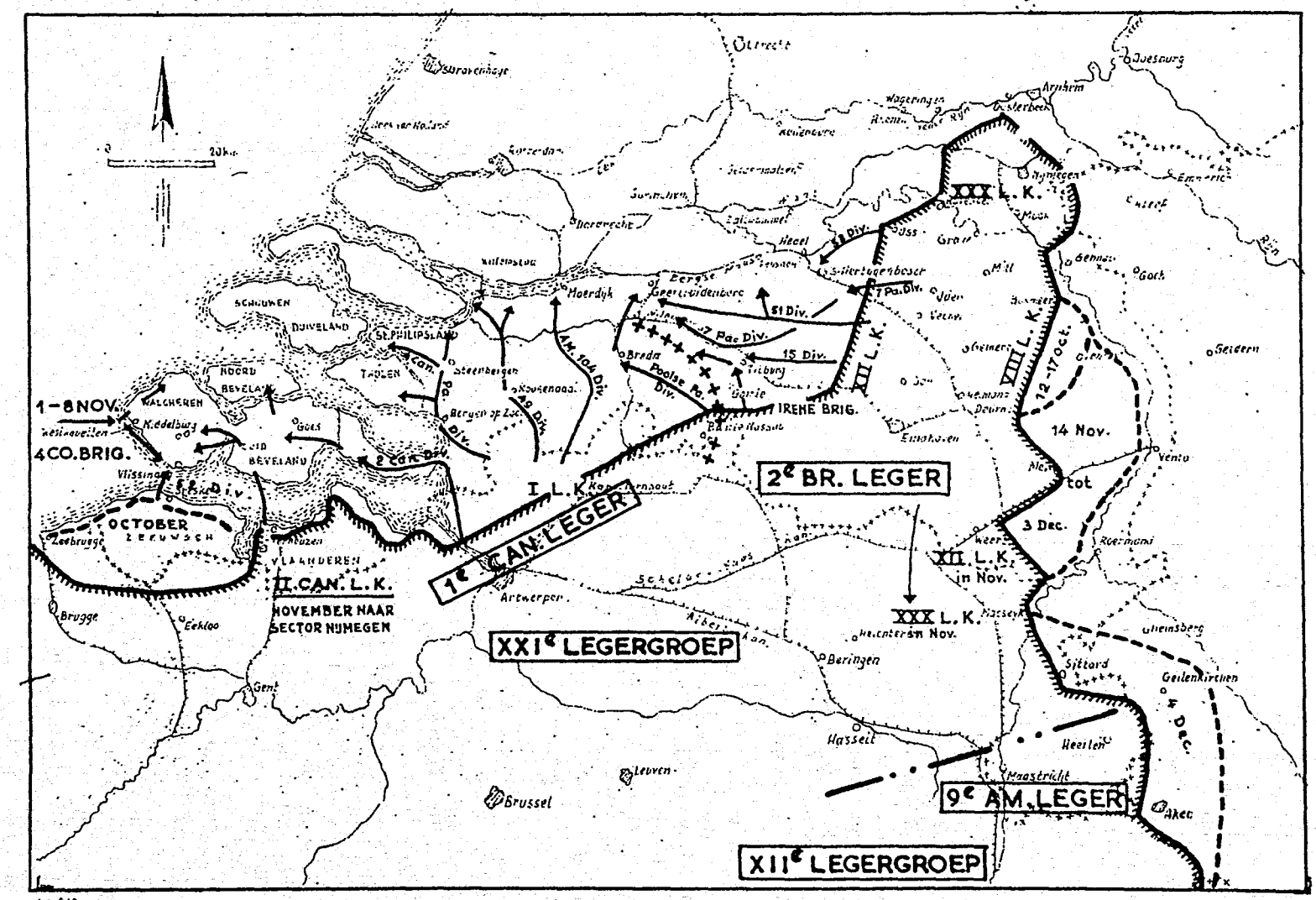

werkelijk te worden ingezet. De mariniers kwamen als een reddende engel en leverden 3 pelotons, die uit Amerika overkwamen. Het ging de brigade nu meezitten. Onze regering toonde meer interesse, vanuit bezet gebied zagen velen kans te ontsnappen. Ook kwam mijn oud-commandant SROC, majoor C.F. Pahud de Mortanges via de Pyreneeën naar Engeland. Het was onkameraadschappelijk hem op een bureautje in Londen te zetten, en wij ruimden een niet-organieke plaats als plaatsvervangend brigadecommandant voor hem in. Tenslotte bestond de brigade uit: Staf, stafcie, korpstrein, verkenningsafdeling à 3 pelotons, 1 sectie anti-tankgeschut, 3 zelfstandige gevechtsgroepen à 3 tirailleur-pelotons, 1 ondersteuningsgroep met een sectie 3" mortieren, 1 sectie 6 Ponder anti-tankgeschut, 1 peloton zware mitrailleurs, 1 batterij 25 Ponder à 4 stukken, later uitgebreid tot 6 stukken.
In Londen werd ingescheept naar Normandîe, met als afscheid een bombardement met een V-raket. Na aankomst in Normandië werd de brigade ingedeeld bij de 6e Airborne Divisie onder commando van generaal Gale. Het Orne-front duurde gelukkig kort, waarna werd opgerukt. Pont l'Evèque en Pont Audemer werden bevrijd. Nadat we de Seine bij Rouaan waren gepasseerd kwamen we in Amiëns en Arraines. Daar werden wij tot onze schrik ingedeeld bij het Canadese leger dat Le Havre ging belegeren.
Wij wilden uiteraard echter als eersten ons land binnengaan. De Engelsen hadden intussen Brussel bereikt. De brigadecommandant ging daarom wijziging van indeling vragen, hetgeen werd toegestaan. De brigade werd bij het 30ste Korps, dat bij het 2e Engelse leger hoorde, ingedeeld. Door te laten roken en 5 mijl sneller te marcheren bereikten we met een nachtmars op 6 september 1944 St. Pietersleeuw bij Brussel. Tijdens de opmars naar Diest hadden we moeite om door de overweldigende ontvangst door Leuven te komen. Bij St. Joris-Winge, voor Diest gelegen, liep de brigade in een tankval. Naast gesneuvelden en gewonden verloren we 7 voertuigen en liepen hierdoor 6 uur vertraging op.
Goed voorzien met volledige munitie en nog 3 reserve jerrycans met benzine kwamen we voor Beringen aan en versterkten daar het bruggehoofd van de Garde-Pantserdivisie.
De divisie ging over Leopoldburg, Helchteren en veroverde vervolgens een bruggehoofd over het Maas-Scheldekanaal bij Lommel. De brigadestaf en trein trok nu ook de brug over en legerden noord van Beringen. We genoten van de badinrichting van de Mijnen, waar we ons eerste bad na aankomst in Normandië konden nemen. Uit de krijgsgevangenen die wij maakten, bleek wel dat de vijand overal, o.a. uit Noorwegen, troepen vandaan haalde om de grote gaten in het front te stoppen.
Kort nadat het bruggehoofd bij Lommel gevormd was, bezocht ik dit. De brigadecommandant vertelde, dat hij eerst geen vijand had gezien en pas enige dagen later een duits peloton in opmars. Er was op geschoten, waarna het peloton in de bossen verdween. Met dit bericht ging ik naar het 30ste Korps om te vragen, waarom men niet oprukte naar Valkenswaard, daar de weg vrij was. Men vertelde mij dat niet te doen om een groter plan te verraden. Op mijn opmerking dat de vijand een uitbreken wel zou tegengaan, zei men: *'We will put 330 guns down and open the way.'*
Op 15 september werden de brigadecommandant, de plv. cdt., en ik voor een bespreking met de commandant van het 30ste Korps, luitenant-generaal Horrock, in Leopoldsburg ontboden. Aan ons werd de operatie *'Market Garden'* uitgelegd. Generaal Horrocks noemde het de *'Gold Rush'*, denkend aan steenrijke Nederlanders. De as van beweging, een enkele weg, noemde hij de *'Club Line'*. Als de brug bij Nijmegen vernield was, zou men 5 tanks per uur kunnen overzetten en was de mislukking nabij. Men rekende er op, dat de z.g. Rijksduitsers de bruggen die zij bezetten, niet zouden opblazen. Na de bespreking zei Pahud, dat Napoleon driekwart zekerheid wilde en één kwart gokte, maar dat dit andersom was. De brigade kreeg tot taak om Apeldoorn te bezetten, omdat daar het koninklijk paleis het Loo gelegen was. Daar wij 1300 man hiervoor wel wat weinig vonden, kregen wij twee vrachtwagens met geweren voor de onder-

OVERZICHT VAN DE VELDTOCHT IN NOORD-NEDERLAND, APR.-MEI 1945

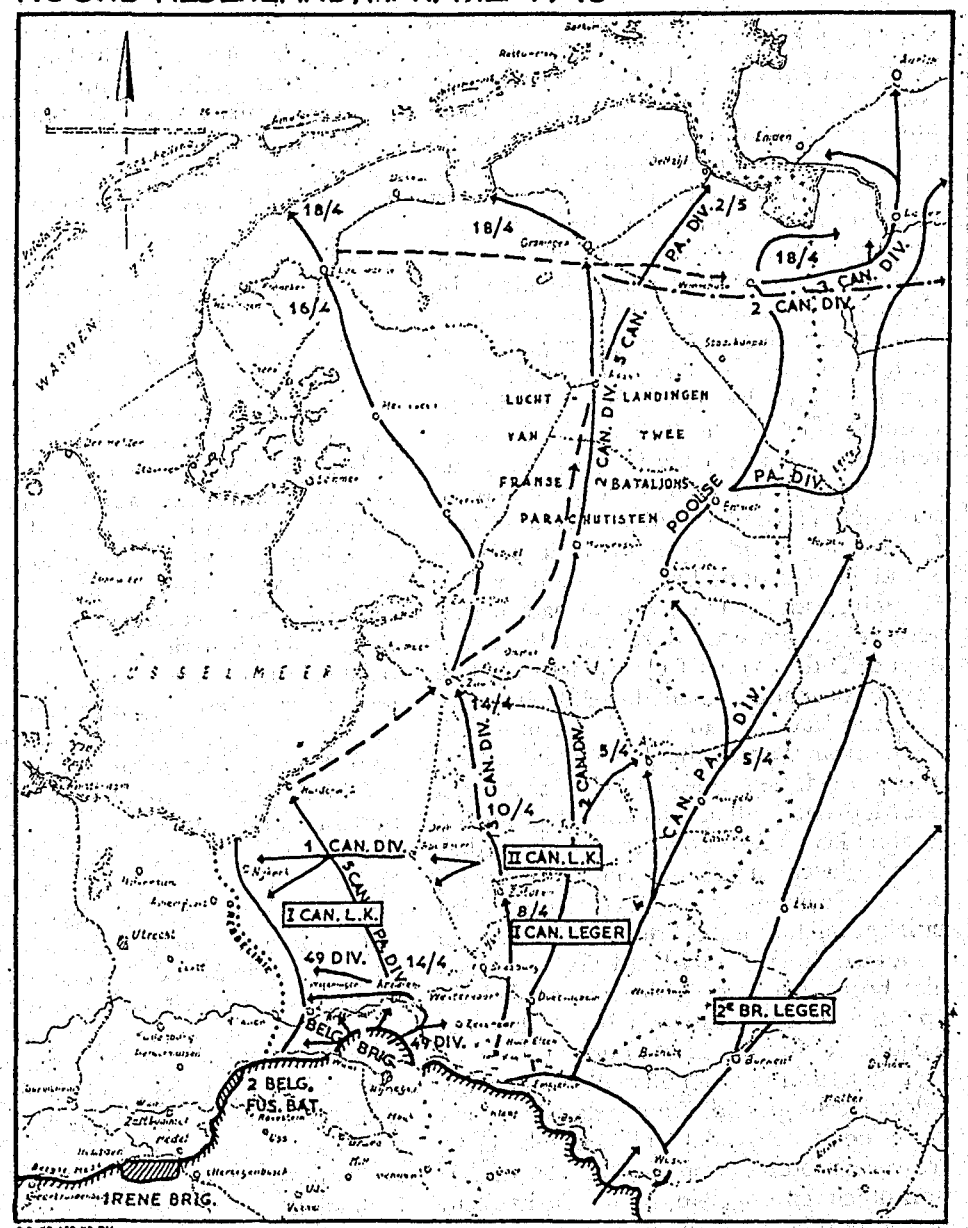

grondse mee.
De brigade werd nu ingedeeld bij de 43e Divisie, die achter de Garde Pantserdivisie zou volgen, en naar voren geplaatst noord van Hechtel. Hier moesten wij echter wachten tot wij in de nacht van 20 september naar voren gingen, Toen wij de grens passeerden, dronken wij in onze wagen een glas cognac. Graag had ik hier ons vaandel ontplooid. Dit was echter in Wolverhampton achtergebleven. Zeer vroeg in de morgen reden wij door het uitgestorven Eindhoven, stopten in Son,

waar de brug weer was hersteld en reden over Veghel en Uden naar Grave. In de dorpen werden wij zeer bejubeld. Veghel passerend, kregen wij van de burgerij bericht, dat op onze flank Duitsers zaten. Dit doorgevend, kwam het antwoord: *'We will send some Taifoons'*. Van de vijand kwam een enkel vliegtuig over, dat werd neergeschoten. Ook in Beringen waren zo weinig vijandelijke vliegtuigen in de lucht, dat wij daar kop aan staart konden staan. Noord van de brug bij Grave aangekomen, kregen we order de bruggen over het Maas-Waal kanaal, de Maas bij Grave en het Waalfront bij Druten en Leeuwen te beveiligen. Dit geschiedde van 22 september tot 17 oktober. Door met de pont van Tiel overstekende Duitsers leed de verkenningsafdeling, die in deze hoek lag enige verliezen. De Life Guards werd om steun gevraagd. Zij kwamen met een peloton pantserwagens en een sectie Matadors, met een 6 Ponder bewapend. Zij schoten de pont de grond in. De pont heette Pico, naar Pico Groeninx van Zoelen. De pont had in Slikkerveer gelegen waar deze woonde en was door de Duitsers naar Tiel verplaatst. Laat nu de pelotonscommandant diezelfde Pico zijn.
Een verplaatsing van onze verkenningsafdeling naar Wamel, die ik voorstelde, werd niet gevolgd. Een telefoonlijn in Oss met het noorden van het land bleek niet afgesneden te zijn. Zeer veel berichten van de ondergrondse kwamen zo binnen en wij kregen bij ons bevel een bijlage met deze gegevens, een uniek geval. Jammer dat door radiogeklets in Londen de lijn verraden werd. Oss werd eerst niet bezet. Dit leverde de eigenaardigheid op, dat de Duitsers er 's ochtends vlees haalden en de Engelsen 's middags.
Met de liaison met het 30ste Korps was het helaas slecht gesteld. De engelse vraag was groot en de Brigade had een tekort. In Wolverhampton waren nog een 30-tal liaison-officieren opgeleid, onder wie kapitein Bestebreurtje. Dezen werden aangevuld met voor de Brigade onbruikbaren. Een van dezen kwam terecht bij het 30ste Korps. Naar onze liaison daar gevraagd, bleek men deze luitenant niet te kennen.
Zeer bedenkelijk was, dat de nacht nadat wij bij Nederasselt waren aangekomen het stil werd op de Graafse brug. Toen Pahud 's ochtends vroeg ging kijken, zag hij tot zijn schrik dat onze tanks weer terugreden. Onze aanvoerweg was afgesneden. Motorrijders zeiden, dat zij vreemde lieden waren gepasseerd. Onze muziekinstrumenten kregen wij als een vergiet terug en verloren een paar wagens.
In Engeland wisten wij van de slechte voedseltoestand in ons land. Om hier te helpen, verzamelden wij cacao welke nog zonder bon te krijgen was in grote bussen. Aangekomen in Nederasselt bracht ik deze per jeep naar een hospitaal in Nijmegen. De stad maakte een droevige indruk, gebombardeerd en uitgebrand door een bombardement, dat bestemd was voor Kleef.
Onze staf in Nederasselt kreeg een aantal belangrijke berichten van de ondergrondse. Het eerste was van de BS, Binnenlandse Strijdkrachten, uit Kesteren, dat daar een vijandelijk peloton was aangekomen en zich wilde overgeven. De BS had de wapens ingenomen. Ik ging naar sectie G2 van het 30ste Korps met dit bericht, hen uitleggend hoe belangrijk het was om vlug Kesteren te bezetten en zo meester te zijn van de Boven-Betuwe, een groot front vormend aan de Rijn. Men was niet geïnteresseerd, het lag te ver in de flank. Een dag later kwam een bericht uit Lith, dat de BS het oude sperfort St. Andries in de kop van de Bommelerwaard had bezet en om onze hulp vroeg. Hoewel wij nu wel wisten, dat de Engelsen zeer traag waren om van buitenkansen gebruik te maken, durfde de Br C dit niet zelf aan en werd ik opnieuw naar 30 Korps gezonden. Opnieuw deze zaak uitgelegd, zeggend dat Den Bosch nog vijandelijk was en dat dit niet houdbaar was, als wij hen in de Bommelerwaard afsneden. Dit maakte indruk. Men zou er iets aan doen. Later bleek, dat men er een verkenningseskadron heenzond. Deze vertelde de BS dat ze veel te gevaarlijk zaten en met hen terug moesten gaan. Resultaat, dat Den Bosch nu door ons moest worden aangevallen. De vijand had dadelijk de bezetting overgenomen. Een derde bericht was, dat de vijand de veren bij Huissen en Angeren gebruikte om tanks over te zetten.
Het 30ste Korps vond dit ongeloofwaardig,

DE OPERATIES IN DE TWEEDE HELFT VAN SEPTEMBER 1944.

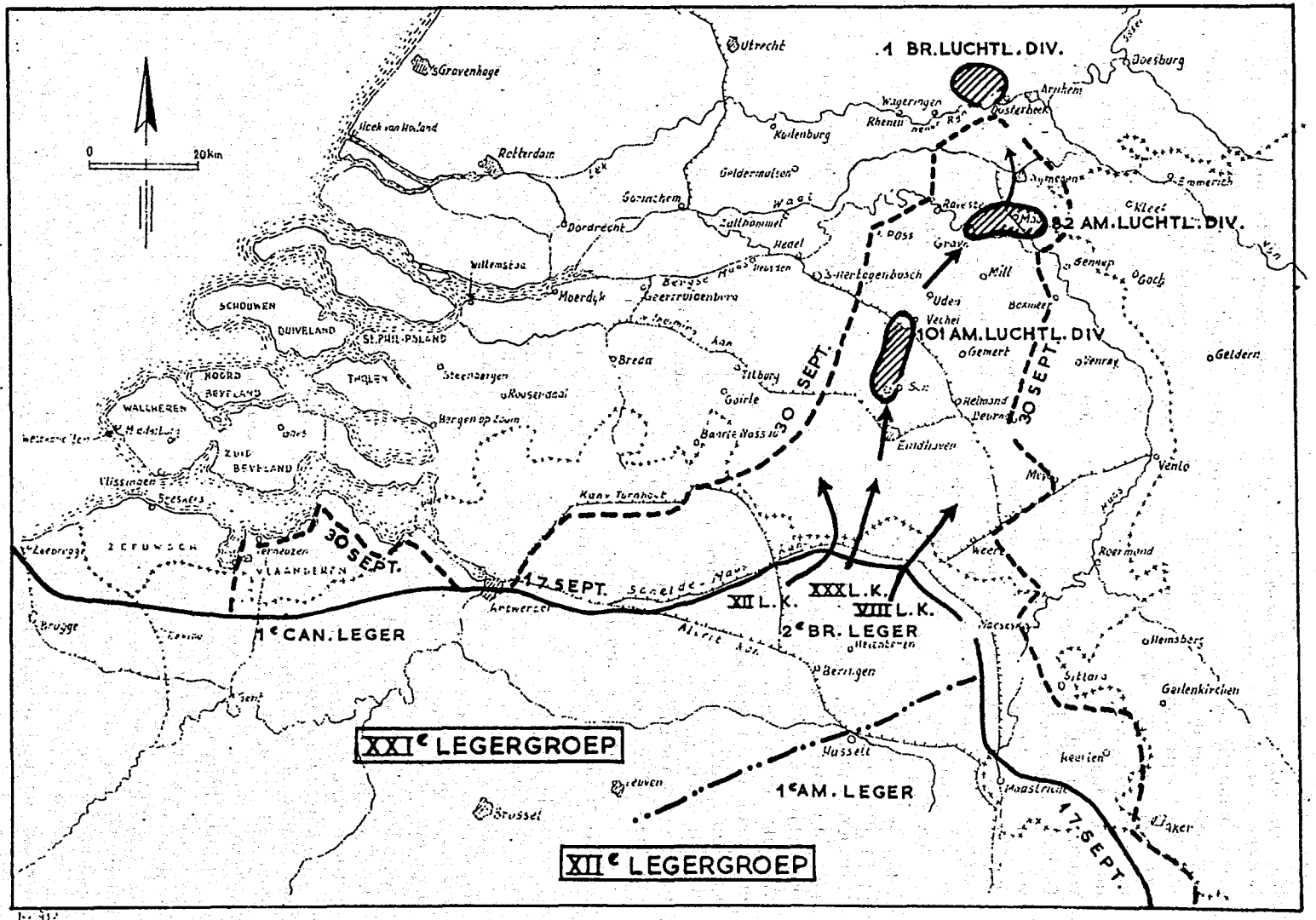

zeggend dat de Betuwe, voor hen het *'isle'*, het *'worst tankgoing country of the world'* was. Het bericht bleek helaas wel waar te zijn. Een laatste belangrijk bericht was dat de vijand de bandijken ging doorsteken. Met dit bericht naar het Korps, waarop zij vroegen: *'Did you really think they will sink this blo . . . isle?'* Het terrein werd dras gezet, wat verdere operatie uitsloot. Maatregelen om dit te voorkomen waren natuurlijk zeer moeilijk te nemen.
De kaartenvoorziening was slecht. Deze liep ver achter, zo kregen wij kaarten van gebieden, die wij reeds lang hadden gepasseerd. Het geluk wilde, dat in een school in Wychen zich een duits kaartenmagazijn bevond, waar de kaarten per blad in stapels van 1.20 m hoog lagen. Van iedere stapel nam ik er een 20-tal mee en was tenminste onze brigade voorzien. Vlakbij ons landden Amerikaanse parachutisten en daarna gliders. Wij renden daarheen, raapten parachutes op, geschikt voor bloezes en inspecteerden de gliders. In een ervan vond ik een kist met medicijnen, waar onze doktoren blij mee waren. Na de slag om Arnhem ging ik met een jeep de Betuwe in om iets te zien van mijn ouderlijk huis aan de noordzijde van de Rijn bij Oosterbeek. Op advies van de directeur Zettense Inrichtingen keerde ik onverrichterzake terug.
De Brigadeleiding werd sterk gecontroleerd door de 23 LQ. Toen ik een gevechtsgroep toestemming gaf hun mortieren dichter bij de vijand te plaatsen, zei de Brig C, dat ik dit eerst aan 23 LQ moest vragen. Het was duidelijk, dat met een zo zwakke Brigade men geen invloed op tactische beslissingen had. De recrutering en africhting moest sterk worden verbeterd. Daarvoor werd een nieuwe organisatie opgezet met een minimum aan materieel. Zuinigheid was geboden. Maar zelfs tegen dit minimum had 23 LQ bezwaren en moest de expert van het War Office, die hiervoor overvloog, goed duidelijk worden gemaakt, dat wat wij vroegen het minimum was. Hij stond dat toen dadelijk toe. Ik zei daarna aan Hoofd 23 LQ, dat hij, net als wij, een echter kruidenier was. Daar onze staf te groot was en snel opleiden van troepen primair, ging ik op 8 oktober naar onze depotcompagnie onder de vermaarde Loringh van Beek. Deze had een kamp in Deurne gevonden. Hier maakten wij een deel van de slag om Venray mee.
Het mislukken van de Slag om Arnhem is mede te wijten aan de langzame opmars van het 30ste Korps. Bij Borkel en Schaft werd het voorste tankeskadron in korte tijd door ver in de flank staande 88 mm van de weg gepoetst. Daarna was de Dommel, zuid van Valkenswaard, een geduchte hindernis. Hij was buiten zijn oevers getreden, het terrein was moerassig en moeilijk te omgaan. Na Valkenswaard deed een soortgelijk geval zich voor even noord van Aalst. De noordoost van Eindhoven gelande Amerikanen vergaten naar het zuiden door te stoten en contact met het oprukkende 30 Korps te maken. Mogelijk was bij Aalst onze infanterie door voorgaande gevechten te uitgeput om er vlot tegen aan te gaan.

Maarschalk Rommel zegt van de Engelsen, dat zij goed strategisch handelen, maar dat zij op tactisch gebied langzaam zijn. Dit merkten wij in hun verwerking van onze berichten. Jammer ook dat wij van onze Brigade niet een gevechtsgroep hebben afgesplitst, het oorspronkelijke idee van onze organisatie, en gevoegd bij een der voorste eenheden van het 30ste Korps. Horrocks in zijn nabeschouwing *'A full life'* acht het jammer, dat men op 6 september niet meteen is doorgegaan. Voor de organisatie van de operatie Market Garden had men 6 dagen nodig. Hij zegt bang te zijn geweest, dat de vijand daardoor tegenmaatregelen zou nemen. Mogelijk was ook een verbreding van de as van beweging nuttig geweest. Nu ging alles over één smalle weg en konden colonnes elkaar haast niet passeren. Nog een wonder, dat de weg het heeft uitgehouden. Ook zegt hij er beter aan te hebben gedaan als hij met de 43ste Divisie een wijdere omhaal door de Betuwe zou hebben gemaakt. Daarvoor zou men wel Kesteren moeten hebben bezet.
Onzerzijds kan nog de vraag gesteld worden wat er zou zijn gebeurd, als de Binnenlandse Strijdkrachten in Holland de vijand hadden aangevallen. Aanvallen, die hij uit troepengebrek niet had kunnen stoppen, zeker als

deze door enige parachutisten waren geholpen.

H. RINGOIR

HET VERZETSKRUIS

Werd ingesteld bij Koninklijk Besluit van 3 mei 1946 ter beloning van bijzondere moed en beleid bij het verzet tegen de vijanden van de Nederlandse zaak en voor het behoud van de geestelijke vrijheid. Bij elf koninklijke besluiten is het tussen 7 mei 1946 en 13 september 1955 vijfennegentig maal toegekend, waarvan vierennegentig maal posthuum. Door onbekende oorzaak is van deze hoge onderscheiding nimmer een register samengesteld, zodat de begiftigden opgezocht moeten worden in elf koninklijke besluiten, waarin ze meestal alleen met naam en voorletter vermeld zijn.

Hoewel in een toekomstig register natuurlijk veel meer over de begiftigden vermeld moet worden, meen ik een bijdrage te leveren door van alle begiftigden te vermelden hun volledige voornamen, plaats en datum van geboorte, eventuele arrestatie en overlijden. En zelfs dat heb ik tot op heden niet volledig kunnen nagaan. De redactie heeft gemeend bij de veertigjarige herdenking van de bevrijding het onvolledige ontwerp toch te kunnen publiceren, in de hoop dat anderen het zullen aanvullen en verbeteren.
Op de hieronder vermelde data werd het verzetskruis verleend aan de daarachter alfabetisch vermelden (met één uitzondering steeds posthuum).

7 05 1946 AALDEREN, Ingenieur HERMAN JAN VAN
geboren 4 oktober 1883 te Zwolle, overleden 31 mei 1945 in Concentratiekamp Bergen-Belsen.

7 05 1946 AS, PIETER VAN (Spoorwegbeambte) geboren 25 januari 1889 te Rotterdam, gefusilleerd 29 december 1942 te Leusden.

16 12 1952 ASSIES, MARKUS (Ambtenaar)
geboren 26 januari 1911 te Ooststellingwerf, gearresteerd 28 februari 1942 te Assen, gefusilleerd 6 juni 1944 te Overveen.

25 07 1952 BARENDSEN, JAN JOZUA
geboren 11 september 1882 te Amsterdam, gefusilleerd 2 oktober 1944 te Apeldoorn.
Was luitenant-kolonel der infanterie buiten dienst van het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger en vóór de oorlog reeds benoemd tot Ridder Militaire Willemsorde 4e klasse.

16 12 1952 BEEKMAN, Ingenieur JACOBUS ANDREAS
geboren 17 augustus 1912 te Delft, gedood bij ontploffing op 8 juni 1945 te Dordrecht.
Was reserve-tweede luitenant der genie.

25 07 1952 BEERNINK, HENDRIKUS DIRK JAN (Telegraafwerker N.S.)
geboren 3 februari 1910 te Lichtenvoorde, gefusilleerd 8 februari 1945 te Zwolle.

25 07 1952 BERG-VAN DER VLIS, CORNELIA JOHANNA VAN DEN
geboren 28 oktober 1892 te 's-Gravenhage, gearresteerd 9 augustus 1944 te Utrecht, gefusilleerd 8 september 1944 te Vries.

22 12 1951 BEYNEN, Ingenieur LAURENS REINHART (Fabrikant)
geboren 23 september 1896 te Brummen, gefusilleerd 13 april 1945 te Brummen.

7 05 1946 BLEYS, Pater Redemptorist LUDOVICUS ADRIANUS
geboren 17 oktober 1906 te Tilburg, verongelukt 17 augustus 1945 nabij Gorinchem.
Werd bij Koninklijk Besluit van 29 mei 1947

Nr. 23 posthuum onderscheiden met het Kruis van Verdienste.

16 12 1952 BOER, GERRIT DE
geboren 26 juli 1923 te Meppel, gesneuveld 24 december 1944 te Meppel.

16 12 1952 BONTEKOE, AREND ANDRIES
geboren 13 oktober 1895 te Naarden, overleden 13 januari 1945 in Concentratiekamp Sachsenhausen.
Was kapitein der infanterie van het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger.

7 05 1946 BOSCH, JAN HARM (Inspecteur der belastingen)
geboren 21 juni 1900 te Nijkerk, gearresteerd 31 maart 1945 te Enschede, gefusilleerd 1 april 1945 te Enschede.

25 07 1952 BOSCH RIDDER VAN ROSENTHAL, Doctor Ingenieur Jonkheer EDZARD JACOB (Watergraaf)
geboren 27 mei 1892 te Dordrecht, gesneuveld 2 april 1945 te Almen.

7 05 1946 BOSCH, Dominé DIRK ARIE VAN DEN (Predikant)
geboren 23 oktober 1884 te Hazerswoude, overleden 20 maart 1942 te Leusden.

7 05 1946 BOSCH, JACOB VAN DEN (landbouwersknecht)
geboren 16 juli 1924 te Maarsseveen, gefusilleerd 6 mei 1945 te Maarsseveen.

20 05 1950 BRANTSEN, JACOB CAREL JULIUS BARON
geboren 24 oktober 1877 te Angerloo, gearresteerd 23 maart 1944 te Parijs, overleden 9 december 1944 in Concentratiekamp Buchenwalde.
Was Reserve-majoor voor Speciale Diensten van de Generale Staf.

20 05 1950 CHARROIN, Monsieur ARTHUR LUCIEN (Inspecteur de Police)
geboren . . .
gearresteerd 19 februari 1944 te . . .
overleden in een Concentratiekamp.

25 07 1952 CONIJN, FRITZ GERHARD MARIE (Student)
geboren 27 juni 1923 te Alkmaar, gefusilleerd 6 september 1944 te Vught.

7 05 1946 CRANS, M.
geboren . . .
overleden . . .

7 05 1946 DAM, Doctor ROELOF JAN (Rector van Gymnasium)
geboren 18 november 1896 te Barneveld, gearresteerd 13 maart 1945 te Loon, gefusilleerd 10 april 1945 te Assen.

25 07 1952 DATEMA, FREERK (Bankbediende)
geboren 30 april 1922 te Oosterhesselen, gewond 29 december 1944 te Ekehaar, overleden 30 december 1944 te Assen.

22 10 1946 DERKSEN VAN ANGEREN, F.
geboren . . .
overleden . . .

7 05 1946 DIENSKE, HENDRIK (Procuratiehouder)
geboren 30 juni 1907 te Schiedam, gearresteerd 20 april 1944 te Amsterdam, overleden 16 februari 1945 in Kommando Beendorf van Concentratiekamp Neuengamme (Helmstadt).
Was reserve-eerste luitenant der artillerie.

20 05 1950 DOORNIK, JEAN LOUIS GUILLAUME
geboren 26 juni 1905 te Parijs, gearresteerd 6 februari 1941 als Engels agent, gefusilleerd 29 augustus 1941 te Parijs (Seine).
Was 23 juni 1940 van Frankrijk uitgeweken naar Engeland en geparachuteerd in Frankrijk.

20 05 1950 DREYFUS, Monsieur le Docteur VITAL
geboren . . .
opgekomen in de sneeuw, december 1942 in de Pyreneeën.

20 05 1950 DUPONT, Monsieur NICOLAS (Gendarme)
geboren . . .
gearresteerd 31 maart 1944 te . . .
overleden 3 mei 1945 bij bombardement van de Baai van Lubeck.

7 05 1946 DUWAER, FRANCISCUS (Uitgever)
geboren 1 januari 1911 te Amsterdam, gearresteerd 9 juni 1944 te Amsterdam, gefusilleerd 10 juni 1944 te Overveen.

16 12 1952 ESMEYER, SAMUEL (Volontair van Politie)
geboren 20 december 1920 te Driebergen, gesneuveld 28 november 1944 te Apeldoorn.

7 05 1945 GELDER, H.
geboren . . .
overleden . . .

25 07 1952 GELDERMAN, Meester JOAN (Advocaat)
geboren 18 november 1918 te Oldenzaal, gefusilleerd 4 september 1944 te Vught.

7 05 1946 GERTENBACH, WILLEM JOHANNES (Drukker)
geboren 14 maart 1904 te Zandvoort, gefusilleerd 5 februari 1943 te Leusden.

20 05 1950 GIRAN, Monsieur le Pasteur ETIENNE (emeritus predikant)
geboren 17 augustus 1871 te Vauvart (Gard)
gearresteerd 5 juni 1944 te . . .
overleden 14 september 1944 in Concentratiekamp Buchenwalde.
Posthuum benoemd tot Ridder in de Orde van het Legioen van Eer.

20 05 1950 GIRAN, Monsieur OLIVIER (zoon van vorige)
geboren 14 september 1920 te Sèvres (Seine et Oise), gearresteerd 30 maart 1942 te Dijon, gefusilleerd 16 april 1942 te Angers.
Posthuum benoemd tot Ridder in de Orde van het Legioen van Eer.

7 05 1946 GROOT, Meester CORNELIS HENDRIKUS (Rijksambtenaar)
geboren 13 oktober 1913 te 's-Gravenhage, gefusilleerd 8 maart 1945 te Amsterdam.

7 05 1946 GUERMONPREZ, PAUL GUSTAVE SIDONIE (Leraar)
Geboren 28 december 1908 te Gent (België), gearresteerd 4 april 1944 te Amsterdam, gefusilleerd 10 juni 1944 te Velp.

16 12 1952 HAHN, ALBERTUS (Pianofabrikant)
geboren 12 mei 1885 te Groningen, gearresteerd 4 december 1944 te Groningen, overleden na mishandeling 17 februari 1945 in Kommando Hamburg van Concentratiekamp Neuengamme.

7 05 1946 HALL, Meester WALRAVEN VAN (Bankier)
geboren 10 februari 1906 te Amsterdam, gearresteerd 27 januari 1945 te Amsterdam, gefusilleerd 12 februari 1945 te Overveen.
Tevens posthuum onderscheiden met de MEDAL OF FREEDOM.

22 12 1951 HANXLEDEN HOUWERT, JOHAN COENRAAD HERIOLT FOLMER VAN (Koopman)
geboren 8 april 1906 te Medemblik, gefusilleerd 7 januari 1945 te Amsterdam.
Was dienstplichtig sergeant der infanterie en werd voor zijn gedrag in 1940 op 12 11 1947 tevens posthuum onderscheiden met het Bronzen Kruis.

7 05 1946 HEEMSTRA, Ingenieur THEODORE WILLEM LODEWIJK BARON VAN
geboren 27 maart 1883 te Sassenheim, gefusilleerd 31 maart 1945 te Zutphen.

7 05 1946 HENDRIKS, JAN (Kruidenier)
geboren 13 november 1905 te Emmen, gearresteerd 27 juli 1944 te . . . , overleden 18 november 1944 in Concentratiekamp Neuengamme.

7 05 1946 HESSELBERGS, A.M.L.
geboren . . .
overleden . . .

7 05 1946 HEUKELS, WOLTER JACOBUS (Ambtenaar P.T.T.)
geboren 23 juni 1892 te Deventer, gefusilleerd 22 januari 1945 te Utrecht.

25 07 1952 HORST, JOHANNES TER (Bakker)
geboren 1 april 1913 te Enschede, gewond gearresteerd 22 september 1944 te Enschede, gefusilleerd 24 september 1944 te Enschede.

7 05 1946 HORST, IZAK VAN DER (Notarisklerk)
geboren 4 maart 1909 te Aarlanderveen, gearresteerd 13 juni 1944 te . . . , gefusilleerd 4 september 1944 in Concentratiekamp Vught.

7 05 1946 HOS, HENDRIK PIETER (Analist)
geboren 1 december 1906 te Haarlem, gefusilleerd 11 mei 1944 te 's-Gravenhage.

7 05 1946 HÖVELL VAN WEZEVELD EN WESTERFLIER, JOZEF FELIX HENRI MARIE BARON VAN (Student)
geboren 12 januari 1919 te Maastricht, overleden 4 januari 1945 in Concentratiekamp Neuengamme.

7 05 1946 JANSEN, L.
geboren 28 maart 1900 te . . .
gefusilleerd 9 oktober 1943 te . . .

7 12 1951 KALTER, ANDRIES (Grossier)
geboren 11 november 1904 te Rotterdam, gesneuveld 21 maart 1945 te Zwolle.

7 05 1946 KASTEIN, GERRIT WILLEM (Arts)

geboren 25 juni 1910 te Zutphen, bij vluchtpoging doodgevallen 19 februari 1943 te 's-Gravenhage.

07 05 1946 KEUTER, Dominé ALBERT (Doopsgezind predikant)
geboren 7 januari 1892 te Blokzijl, gearresteerd 28 maart 1944 te 's-Gravenhage, overleden 9 maart 1945 in Concentratiekamp Bergen-Belsen.

25 07 1952 KROEZE, TAEKE JOHAN (Student)
geboren 13 april 1920 te Ermelo, gefusilleerd 2 december 1944 te Apeldoorn.

22 12 1951 KROON, DIRK MARIA RIJK HENDRIK (Werktuigkundige)
geboren 27 mei 1909 te 's-Gravenhage, gefusilleerd 7 januari 1945 te Limmen.

7 05 1946 KUIPERS-RIETBERG, HELENA THEODORA
geboren 26 mei 1893 te Winterswijk, gearresteerd 19 augustus 1944 te Bennekom, overleden 27 december 1944 in Concentratiekamp Ravensbrück.

7 05 1946 MEERWALDT, Meester ARTHUR (Advocaat)
geboren 23 oktober 1918 te Amsterdam, overleden aan bronchitis 8 januari 1945 te Holzen.

7 05 1946 MEKEL, Professor Doctor Ingenieur JOHANNES ANTONIUS ALPHONSUS
geboren 22 december 1891 te Bedum, gearresteerd 4 juli 1941, gefusilleerd 3 mei 1942 in Kommando Oranienburg van Concentratiekamp Sachsenhausen.

22 12 1951 MELLE, JOB DANIëL VAN (Kantoorbediende)
geboren 26 mei 1897 te Goes, gearresteerd 20 februari 1945 te Amsterdam, gefusilleerd 14 april 1945 op Rozenoord (Amsterdam).

7 05 1946 MESRITZ, Meester DENIS CLAIRE BAUDOUIN
geboren 16 november 1919 te 's-Gravenhage, overleden 19 maart 1945 te Rathenow (Duitsland).

20 05 1950 MEUNIER, Mademoiselle MARIE-LOUISE (Winkelierster)
geboren . . . te Annecy (Haute Savoie), gearresteerd in maart 1944 te Annecy, overleden . . . in Duitsland.

20 05 1950 MOHR, JULES (Agent Koninklijke Luchtvaart Maatschappij)
geboren 1 februari 1893 te Haarlem, gearresteerd 18 juli 1944 te Parijs, overleden 5 februari 1945 in Concentratiekamp Buchenwalde.

7 05 1946 MOONEN, Doctorandus JAN LEONARD (Secretaris Bisdom Roermond)
geboren 31 augustus 1895 te Heerlen, gearresteerd 10 augustus 1944 te . . . , overleden 15 april 1945 in Concentratiekamp Bergen-Belsen.

16 12 1952 NAGTEGAAL, ADRIAAN CORNELIS (Timmerman)
geboren 22 juli 1912 te Mijdrecht, gesneuveld 10 januari 1945 te Apeldoorn.

7 05 1946 NIEUWENHUIJSEN, FREDERIK (Assuradeur)
geboren 3 oktober 1905 te Amsterdam, gefusilleerd 13 februari 1945 te Haarlem.

7 05 1946 OOSTHOEK, BOB (Leraar)
geboren 25 juni 1912 te Rotterdam, gefusilleerd 12 oktober 1944 te Hengelo (O).

7 05 1946 ORANJE, Professor Meester JACOBUS
geboren 27 juli 1898 te Berkel en Rodenrijs, overleden 6 april 1946 te Amsterdam.

7 05 1946 PANNEKOEK, TJEERT (Vakbondsbestuurder)
geboren 1 december 1886 te Kloosterburen, gearresteerd 28 november 1943 te . . . , overleden 18 december 1944 in Concentratiekamp Mauthausen.

7 05 1946 POST, JOHANNES (Landbouwer)
geboren 4 oktober 1906 te Hoogeveen, gefusilleerd 16 juli 1944 te Overveen.
Werd in 1948 posthuum onderscheiden met het VERZETSHERDENKINGSKRUIS.

25 07 1952 ROZEMAN, ALBERT JAN (Geestelijk verzorger)
geboren 29 maart 1914 te Zaandijk, gearresteerd 20 maart 1944 te . . . , gefusilleerd 6 juni 1944 te Overveen.

7 05 1946 RUTGERS, Professor Meester VICTOR HENRI
geboren 16 december 1877 te 's-Hertogenbosch, gearresteerd 26 april 1944 te Scheveningen, overleden 5 februari 1945 in Concentratiekamp Bochum.

16 12 1952 RUYS, FRITS RUDOLF (Ar-

beidscontractant)
geboren 23 december 1917 te Rotterdam, gearresteerd 2 november 1944 te Rotterdam, gefusilleerd 3 november 1944 te Rotterdam.
Was vaandrig der infanterie en werd voor zijn gedrag in 1940 op 13 10 1946 posthuum onderscheiden met de Bronzen Leeuw.

7 05 1946 SANTEMA, WILLEM (Electrisch installateur)
geboren 2 maart 1902 te Scharnegoutum, gearresteerd 22 december 1943 te Amsterdam, gefusilleerd 9 augustus 1944 in Concentratiekamp Vught.

7 05 1946 SCHAFT, JANNETJE JOHANNA (Hanny)
geboren 16 september 1920 te Haarlem, gefusilleerd 17 april 1945 te Bloemendaal.

16 12 1952 SCHIMMELPENNINCK, Jonkheer JOHAN (Wijnhandelaar)
geboren 30 september 1887 te Rhenen, gearresteerd 13 november 1941 te 's-Gravenhage, gefusilleerd 29 juli 1943 te Leusden.

7 05 1946 SCHOEMAKER, Professor Ingenieur RICHARD LEONARD ARNOLD
geboren 5 oktober 1886 te Roermond, gearresteerd 2 mei 1941 te . . . , gefusilleerd 3 mei 1942 in Kommando Oranienburg van Concentratiekamp Sachsenhausen.
Was Reserve-majoor der genie.

25 07 1952 SCHOONMAN, GEERT (Hulp-Commies)
geboren 31 augustus 1917 te Wormerveer, gewond gearresteerd 6 oktober 1944 te Vaasse, gefusilleerd 12 oktober 1944 op Vliegveld Twenthe.

7 05 1946 SPEELMAN, WILLEM PIETER
geboren 20 januari 1919 te Vlagtwedde, gefusilleerd 17 februari 1945 te Bloemendaal.

16 12 1952 STOEP, MARINUS VAN DER (Bedrijfsleider)
geboren 27 september 1917 te Beesd, gesneuveld 9 april 1945 bij aanval op archief van Sicherheitsdienst te Rotterdam.

7 05 1946 TELDERS, Professor Meester BENJAMIN MARIUS
geboren 19 maart 1903 te 's-Gravenhage, gearresteerd 18 december 1940 te leiden, overleden aan vlektyphus 5 april 1945 in Concentratiekamp Bergen-Belsen.
Was voorzitter van de Liberale Staatspartij De Vrijheidsbond.

22 12 1951 TELLEGEN, arts, ANTONIUS OTTO HERMANUS (Geneesheer-directeur)
geboren 25 mei 1907 te Zwolle, gefusilleerd 23 oktober 1943 te Bloemendaal.
Was Reserve-eerste luitenant-arts.

7 05 1946 THOMSEN, OLTMAN REINDER (Bouwkundige)
geboren 5 februari 1910 te Leeuwarden, gesneuveld 28 april 1945 te Delfzijl.

9 07 1946 TIEMAN, GERARD (de enige *niet posthuum*)
geboren 1 maart 1926 te Amsterdam.

7 05 1946 TOURTON BRUIJNS, TITUS WILLEM DE (Inspecteur der domeinen)
geboren 14 mei 1898 te Teteringen, gearresteerd 2 april 1941 te . . . , overleden 6 april 1943 in Concentratiekamp Buchenwalde.

7 05 1946 VALSTAR, LEENDERT MARINUS (Tuinder)
geboren 10 augustus 1908 te Naaldwijk, gearresteerd 15 mei 1944 te Delft, terechtgesteld 4 september 1944 in Concentratiekamp Vught.
Was *dienstplichtig korporaal der infanterie.*

7 05 1946 VEEN, GERRIT JAN VAN DER (Beeldhouwer)
geboren 26 november 1902 te Amsterdam, zwaar gewond gearresteerd bij aanval op Huis van Bewaring te Amsterdam op 4 april 1944, gefusilleerd 10 juni 1944 te Overveen.

22 10 1946 VERLOOP, Meester D.
geboren . . . . te . . . . , overleden . . . te . . . . .

22 10 1946 VERSPIJCK, MATHILDE ADRIENNE EUGÉNIE
geboren 16 juni 1908 te Semarang, overleden 11 februari 1945 in Concentratiekamp Ravensbrück.

7 05 1946 VERSTEEGH, PIERRE MARIE ROBERT
geboren 6 juni 1888 te Kedoengbanteng, gearresteerd 12 september 1941 te . . . , gefusilleerd 3 mei 1942 in Concentratiekamp Sachsenhausen.
Was luitenant-kolonel der koninklijke marechaussee en commandant van de Ordedienst.

7 05 1946 VLOT, CORNELIS (Jurist)
geboren 29 november 1906 te Koudekerke,

gefusilleerd 26 oktober 1944 te Haarlem.

23 05 1950 WEIDNER, GABRIëLLE
geboren 17 augustus 1914 te Brussel, gearresteerd 12 februari 1944 te Parijs, overleden 15 februari 1945 in Concentratiekamp Ravensbrück.

7 05 1946 WESTERVELD, JOHAN HENDRIK
geboren 21 augustus 1880 te Haarlem, gearresteerd 3 april 1941 te...., gefusilleerd 3 mei 1942 in Concentratiekamp Sachsenhausen.
Was luitenant-kolonel der artillerie buiten dienst.

7 05 1946 WIARDI BECKMAN, Doctor HERMAN BERNARD
geboren 4 februari 1904 te Nijmegen, overleden aan typhus 15 maart 1945 in Concentratiekamp Dachau.
Was lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal.

16 12 1951 WILDSCHUT, JOHANNES WILHELMUS (Hoofdcontroleur)
geboren 28 november 1913 te 's-Hertogenbosch, gearresteerd 23 juni 1944 bij overval op Distributiekantoor te Haarlem, overleden 31 januari 1945 in Concentratiekamp Natzweiler.

7 05 1946 WUTHRICH, JOHANNES REINIER ERNEST (Assuradeur)
geboren 9 december 1903 te Coevorden, gefusilleerd 26 oktober 1944 te Overveen.

13 09 1955 IJZERDRAAT, BERNARDUS (Gobelinrestaurateur)
geboren 13 oktober 1891 te Haarlem, gefusilleerd 13 maart 1941 te Wassenaar.

25 07 1952 ZWANENBURG, LAMMERT (Landbouwer)
geboren 22 juni 1894 te Heerenveen, gearresteerd 19 oktober 1944 te...., gefusilleerd 19 oktober 1944 in Concentratiekamp Westerbork.

17 10 1947 DE ONBEKENDE JOODSE SOLDAAT UIT HET GHETTO TE WARSCHAU, DIE GEVALLEN IS STRIJDENDE VOOR DE VRIJHEID VAN ALLE VOLKEN.

Het Verzetskruis is verleend:

a. Bij koninklijk besluit van 7 mei 1946 nr. 17 wegens:
Onder gevaarlijke omstandigheden betoonde moed, initiatief, volharding, offervaardigheid en toewijding in de strijd tegen de overweldiger van de Nederlandse onafhankelijkheid en voor het behoud van de geestelijke vrijheid, daarbij in hen erende de verschillende uitingsvormen van het verzet, dat in zijn veelzijdige activiteit van 15 mei 1940 tot 5 mei 1945 in stijgende mate de vijand heeft geschaad en op onvergetelijke wijze tot de bevrijding van het vaderland heeft bijgedragen.

b. Bij koninklijk besluit van 9 juli 1946 nr. 5 wegens:
Onder gevaarlijke omstandigheden betoonde moed, initiatief, volharding, offervaardigheid en toewijding aan de dag gelegd bij het verzet tegen de vijanden van de Nederlandse zaak en voor het behoud van de geestelijke vrijheid.

c. Bij koninklijk besluit van 22 oktober 1946 nr. 1 wegens:
Onder gevaarlijke omstandigheden betoonde moed, initiatief, volharding, offervaardigheid en toewijding in de strijd tegen de overweldiger van de Nederlandse onafhankelijkheid en voor het behoud van de geestelijke vrijheid.

d. Bij koninklijk besluit van 20 mei 1950 nr. 5 en koninklijk besluit van 23 mei 1950 nr. 1 wegens:
Onder gevaarlijke omstandigheden betoonde moed, initiatief, volharding, offervaardigheid en toewijding in de gezamenlijke strijd tegen de gemeenschappelijke vijand en tot behoud van de onafhankelijkheid en van de geestelijke vrijheid.

e. Bij
koninklijk besluit van 7 december 1951 nr. 4,
koninklijk besluit van 22 december 1951 nr. 10,
koninklijk besluit van 25 juli 1952 nr. 58,
koninklijk besluit van 16 december 1952 nr. 14 en
koninklijk besluit van 13 september 1955 nr. 14 wegens:
Onder gevaarlijke omstandigheden betoonde moed, initiatief, volharding, offervaardigheid en toewijding in de strijd tegen de bezetter en voor het behoud van

de geestelijke vrijheid.
Het koninklijke besluit van 17 oktober 1947 nr. 4 vermeldt geen nadere mutatie (de onbekende Joodse soldaat).

B.C. CATS

Afdeling MILITAIRE EMBLEMEN

In het november/decembernummer 1982 van Mars et Historia (16e jaargang nr. 6 blz. 168-171) meldden wij U de invoering per 1 juni 1982 van nieuwe rangonderscheidingstekens op de jas-DT voor militairen van de KL beneden de rang van adjudant-onderofficier. Thans zijn daar de nieuwe rangonderscheidingstekens voor sergeant-majoor-cq opperwachtmeester-instructeur (SMI/OWI) en sergeant-majoor-administrateur (SMA) aan toegevoegd.

Bovendien de rangonderscheidingstekens voor de SMI of OWI en de sergeant of wachtmeester 1e klasse die de functie vervult van compagnies-sergeant-majoor (CSM), batterij-opperwachtmeester (BOW) of eskadrons-opperwachtmeester (EOW). Het betreft hier schouderschuifpassanten van unibruinolijfkleurige stof met ingeborduurde chevrons thans gecombineerd met ingeborduurde zilveren cq gouden kroon of zilveren kroon in groene krans.[1]

Per 1 november 1983 zijn naast de reeds bestaande schouderschuifpassanten ingevoerd:
- rangonderscheidingsteken goudkleurig voor sergeant-majoor/opperwachtmeester-instructeur (niet cavalerie) met zilverkleurige kroon (afb. 1);
- rangonderscheidingsteken zilverkleurig voor opperwachtmeester-instructeur (cavalerie) met zilverkleurige kroon (afb. 1);
- rangonderscheidingsteken zilverkleurig

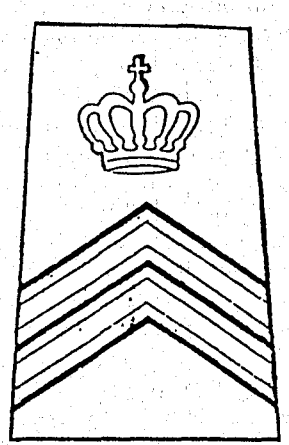

Afb. 1: SMI (goud met zilveren kroon); OWI (zilver met zilveren kroon); SMA (zilver met gouden kroon).

Afb. 2: CSM en BOW (goud met zilveren kroon); EOW (zilver met zilveren kroon).

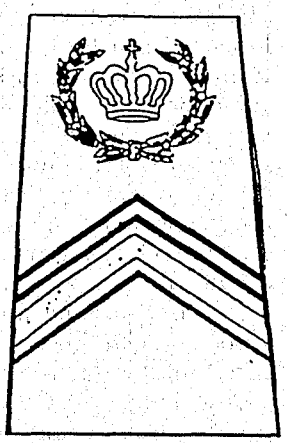

Afb. 3: Sgt/wmr 1e kl dd. CSM of BOW (goud met zilveren kroon); Wmr 1e kl dd EOW (zilver met zilveren kroon).

voor sergeant-majoor-administrateur met goudkleurige kroon (afb. 1);
- rangonderscheidingsteken goudkleurig voor compagnies-sergeant-majoor/batterij-opperwachtmeester met zilveren kroon in groene krans (afb. 2);
- rangonderscheidingsteken zilverkleurig voor eskadrons-opperwachtmeester met zilveren kroon in groene krans (afb. 2);
- rangonderscheidingsteken goudkleurig voor sergeant/wachtmeester 1e klasse dienstdoend compagnies-sergeant-majoor/batterij-opperwachtmeester met zilveren kroon in groene krans (afb. 3);
- rangonderscheidingsteken zilverkleurig voor wachtmeester 1e klasse dienstdoend eskadrons-opperwachtmeester met zilveren kroon in groene krans (afb. 3).[2]

De sergeanten-majoor specialisten in de KL, zoals daar bijv. zijn de monteurs, verplegers, tandarts- en apothekersassistenten, materieelbeheerders, koks en hofmeesters dragen de dubbele gouden chevrons zonder nadere aanduiding op hun schouderschuifpassanten.
De SMI/OWI behoort tot de categorie algemeen (dus niet gespecialiseerd).

Na als sergeant/wachtmeester der 1e klasse met voldoende ouderdom in rang de algemene hogere onderofficiersvorming aan de HOOS te Breda te hebben gevolgd, doorlopen zij een hogere wapen- of dienstvaktechnische vorming bij hun wapen- of dienstvakschool. Na voldoende anciënniteit worden zij bevorderd en bij de eenheden geplaatst als SMI of OWI. Behalve bij de parate eenheden van 1 LK kan dit zijn bij opleidingseenheden van het COKL, de nationale sector of bij staven en zij zijn dus herkenbaar aan de kroon, vroeger in combinatie met de mouwchevrons alleen boven de linker chevron gedragen, doch thans op beide schouderschuifpassanten.
Wordt de SMI of OWI echter geplaatst als compagnies-sergeant-majoor of batterij cq eskadrons-opperwachtmeester (dus in de compagnies-, batterij- of eskadronscommandogroep naast de cc, btc of ec) en vervult hij de functie van CSM, BOW of EOW ten minste zes maanden op goede wijze dan ontvangt hij de sergeant-majoor cq opperwachtmeesterchevrons met zilveren kroon omgeven door een krans van twee groene takken oranjeloof met oranje appeltjes. Als hij deze functie dus NIET meer vervult dient hij wederom het rangonderscheidingsteken van SMI/OWI of sergeant/wachtmeester 1e klasse te dragen.[3]
In 1958 wilde de legerleiding de belangrijke functie van compagnies-sergeant-majoor (en overeenkomstige functies bij artillerie en cavalerie) nieuw leven inblazen. Vooral de toenmalige legerkorpscommandant, luitenant-generaal P. Gips was daar een voorstander van.
De als CSM, BOW of EOW dienstdoende SMI's en OWI's dienden hiervoor een specifieke cursus te gaan volgen die aanvankelijk te Budel, later te Bergen op Zoom en nog later te Roosendaal werd gehouden. Cursusleider was enige tijd een officier van het Korps Commando Troepen. Behalve de specifieke CSM-taken aangaande reglementen en voorschriften, wachtdienst en schieten, werd veel aan fysiek en de kleine oorlog (ontwijken en ontsnappen) gedaan.
Zij die de cursus met goed gevolg hadden doorlopen kregen een nieuw teken van hun zojuist verworven vaardigheid. De sergeant-majoor-cq opperwachtmeesterchevrons op de beide bovenmouwen werden dan vervangen door chevrons omgeven door een krans bestaande uit twee takken oranjeloof, elk voorzien van vijf oranje-appeltjes; de takken uitgevoerd in natuurlijke kleur en samengebonden door een lint in dezelfde metaalkleur als het rangonderscheidingsteken. Door de krans had het gehele embleem een ovale vorm, afmeting 8,5 x 9,5 cm (zie afb. 4).
Verder ontving de nieuwe CSM, BOW en EOW een teken van waardigheid, namelijk de compagnies-sergeant-majoorsstok. Deze bestond uit een conisch gevormde houten staf bij de einden resp. 18 en 15½ mm doorsnede; het einde van de grootste doorsnede voorzien van een zilverkleurige metalen knop lang ca. 9 cm, aan het andere einde een zilverkleurige metalen taats, lang ca. 6 cm; de totale lengte van de stok 75 cm. Door dit attribuut werd de cursus ook wel de

Afb. 4.

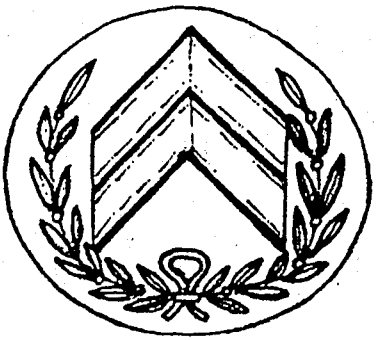

'knuppelcursus' genoemd. Britse invloeden waren hier niet geheel vreemd aan. Het scheen vooral de generaal Gips te zijn geweest, die als voorbeeld de Britse sergeant-majoor voor ogen had. In 1964 werd de laatste CSM-cursus gehouden, nadien bleek er geen behoefte meer te bestaan aan deze cursus. De chevron en stok bleven als aanduiding voor de specifieke functie die de drager in de Koninklijke Landmacht vervult. De mouwchevrons kunnen thans door betrokkenen worden afgedragen totdat een nieuwe jas-DT wordt aangeschaft of bevordering in naasthogere rang plaats vindt. Daarna zullen de mouwchevrons, ingevoerd in 1947 resp. 1959 tot de historie behoren.

Noten:

1. De hierbedoelde rangonderscheidingstekens gecombineerd met functie-onderscheidingstekens worden gedragen op het dagelijks tenue, kazerne tenue en zomertenue, doch niet op overkleding en gevechtstenue.
2. Als ezelsbrug geldt: kleur chevron komt overeen met kleur baretembleem; wat de kroon betreft: spreken (instructeurs) is zilver en zwijgen (administrateurs) is goud.
3. Mocht bij gebrek aan SMI of OWI een sergeant 1e klas of wachtmeester 1e klas dienstdoen als CSM, BOW of EOW en vervult hij deze functie zes maanden op goede wijze dan ontvangt hij sgt I/wmr I chevrons met een zilveren kroon omgeven door een groene krans.

Bronnen:

VI-PSU 131/0 van DMKL
Kledingvoorschrift VS 2-1594.

L. FRANCKE

Kroniek Nummer 2

Onze eerste Kroniek eindigde met een kreupelrijm uit 1900, aanmoedigend het dienstnemen bij de Koninklijke Marine. Laten we onze tweede Kroniek eens met de Marine beginnen. Let wel, dat als er over de Marine wordt geschreven, het Korps Mariniers hierbij is inbegrepen. Bijgevolg zal ook over dit Korps in voorkomend geval worden bericht. Zoals bekend is het Wapen der Koninklijke Marechaussee, één op militaire leest geschoeid politiekorps. Hoewel nauw verbonden met de Koninklijke Landmacht, soms ook wel geïntegreerd daarin, willen we het in onze Kroniek als een zelfstandig geheel zien. Ook dit Korps zal waar nodig aandacht krijgen. En als derde willen we ook de Schutterij niet vergeten, die zover dit nog kan, in 1907 werd opgeheven, na in de laatste jaren van haar bestaan een wat sluimerend leven te hebben geleid.

Bij het lezen van de eerste Kroniek hebt U waarschijnlijk gedacht: O, dit was het jaar 1900. Dan krijgen we in het volgend nummer 1901. Zoals U ziet, hebt U dan goed gedacht. De samensteller wijst er echter op, dat dit geen vaststaande regel is. U kunt dus in eventuele volgende Kronieken toch weer iets uit reeds behandelde jaren tegenkomen. Vergeet ook niet, dat de Kroniek moet groeien. Na de publicatie van de eerste Kroniek kon de samensteller reeds ettelijke groeistuipen vaststellen.

En nu, met volle kracht vooruit!

WIST U DAT?

Hr.Ms. kruiser Gelderland in nov./dec. 1900 President Kruger van Zuid-Afrika vanuit Lourenço Marques naar Europa/Marseille bracht? Dat zal U zeer zeker bekend zijn!
Doch wist U, dat genoemde kruiser daarna via Algiers en Port-Said opstoomde met bestemming Oost-Indië en op 10 december 1901 bij Port-Said een aanvaring had met het Engelse stoomschip Peterson? De Peterson was een kolenboot van 3500 ton, die in ballast voer. Deze trachtte, wat men noemt, te laat voor de Gelderland over te lopen en liep daardoor aan bakboordzijde op de kruiser in. De Gelderland had schade aan de brug en een gat van ± 3/4 m^2 grootte, waardoor het voorste bovenkolenruim water maakte. Nadat men het gat een weinig had gestopt, werd doorgevaren naar Suez, waar dadelijk werd gedokt.
Persoonlijke ongelukken waren niet te betreuren, hoewel de Commandant, 1ste Officier, drie andere Officieren en enige Adelborsten tijdens de aanvaring op de brug stonden.

de uitreiking van de Ere-sabel aan de 1ste Luitenant der Infanterie A. Dudok van Heel, RMWO. van het 7e Reg. Inf. te Amsterdam, op zaterdag 2 maart 1901 met groot militair vertoon gepaard ging?
Infanterie, Cavalerie en Artillerie waren daartoe opgesteld op het 's-Gravensandeplein. De muziekkorpsen van Infanterie en Artillerie luisterden het geheel op. Paradecommandant was de Lt.-Kol. der Artillerie A.B. van Breda.
Gen.-Maj. J.G.F. van Houtum, commandant 'Stelling van Amsterdam', tevens bevelhebber in de eerste militaire afdeling, deed voorlezing van het Koninklijk Besluit.
De Lt. Dudok van Heel was te dier tijd de enige luitenant van het Nederlandse leger, die gerechtigd was deze sabel te dragen.

het Instructie-Bataljon te Kampen op 5, 6 en 7 juni 1901 zijn 50-jarig bestaan vierde?
Dat dit Instituut in die 50 jaren, 17.500 volontairs aannam, waarvan er 14.500 als korporaal aan de Regimenten werden afgeleverd; en 400 rechtstreeks bij het Bataljon de Officiersrang behaalden.
Hoeveel er van genoemde 14.500 korporaals bij de Regimenten hun Officiersrang behaalden, is niet vast te stellen.

het Korps Genietroepen jaarlijks gedurende 6 weken met 6 tot 700 man in het zgn. 'Kamp van Zeist' verbleef? Hoe men die tijd benutte, vraagt U?
Wel, met het bouwen van schansen, voorzien van schanskorven. Het aanleggen van reeksen loopgraven, ondergrondse tunnels graven en met planken beschieten, blinderingen bouwen, veldkeukens aanleggen, latrines en andere kampinrichtingen graven.
De 1ste Compagnie van het Korps, onder leiding van de Kapitein J.L.H. van Holk, oefende zich speciaal in het vernielen van versperringen, bruggen, spoorwegmaterieel e.d. door middel van dynamiet of schietkatoen. Men kampeerde in tenten, die compagniesgewijze in straten bijeengevoegd waren. Het hoofdgebouw, waarin de bureaux van de kampcommandant, was van steen. Een veldbakkerij (veldbakoven-systeem Peijer) zorgde voor het dagelijks brood. Middels een perspomp werd helder duinwater uit een 24-tal putten gepompt. Als ontspanning c.q. afleiding had men de beschikking over de Geniemuziek, Officieren-, Onderofficieren- en Manschappencantines, Gymnastiek, zang en toneelvereniging. Op een verhevenheid bevond zich een kanon dat het zogenaamde ochtend- en middagschot deed horen.

de Haagse dienstdoende Schutterij ten tijde van het huwelijk van H.M. Koningin Wilhelmina met Z.K.H. Prins Hendrik zeer actief was? Dit door het stellen van erewachten met ingedeelde Schutterijmuziek bij de kerk, de inhuldigingsfeesten en het Nationaal Sportfeest op Clingendaal.

dat op 24 september 1901 te Maastricht een

voorbijmars plaatsvond van de troepen, die hadden deelgenomen aan de gehouden manoeuvres?
Deze voorbijmars oftewel parade werd afgenomen door de Gen.-Maj. W.G.F. Snijders, Commandant der 3e Divisie. In gezelschap van Generaal Snijders bevonden zich leden van de Generale Staf en de Attaché's van de vreemde mogendheden. Zijne Excellentie maakte bij deze manoeuvres en bij zijn komst naar Maastricht gebruik van een automobiel.

C.B. NICOLAS

WIST U DAT . . . NADER TOEGELICHT!

In Mars et Historia van januari/februari 1985 bericht L. Francke in de nieuwe rubriek *'Wist U dat . . . ?'* dat in mei 1900 het schietkamp op de Harskamp officiëel in gebruik werd genomen als terrein voor oefeningen met scherpe munitie. Dat is dus nu 85 jaar geleden!

SCHIETKAMP HARSKAMP 85 JAAR!!

Reden genoeg om eens na te gaan wat er dan zoal gebeurde.
Van 29 augustus tot 6 september 1902 werd door een detachement der zeemacht onder leiding van Kapitein der Mariniers G.A. Linckers aan deze schietoefeningen deelgenomen. Omdat Linckers waarschijnlijk aan zijn 1ste luitenant-adjudant A.H. Bakker opdracht gaf *'een stukje voor het Marineblad te schrijven'* bezitten we nu een gedetailleerde beschrijving van de banen. Het prachtige verhaal hoe dat detachement van 5 officieren en 195 onderofficieren en manschappen vanuit Den Helder naar de Harskamp reisde en daar allemaal beleefde (inclusief viering Koninginnedag!) slaan we over en geven hier alleen de technische beschrijving van Bakker weer (Marineblad 1902/1903, blz. 558 e.v.).

Men vindt om de legerplaats 5 schietterreinen, ter onderscheiding gedoopt A, B, C, D en E.

A en B bevinden zich op de Zuiderheide en kunnen tegelijkertijd gebruikt worden.

C, D en E bevinden zich op de Noorderheide. Op terrein C en D kan niet door verschillende troepen gelijktijdig worden geschoten, wel op C of D en E.

Door den Serie-Commandant werden de terreinen dagelijks over de verschillende detachementen verdeeld, waarbij nog zooveel mogelijk rekening werd gehouden met de ingediende verzoeken. . .

Terrein A.

Zooals de schets aangeeft bevinden zich in de lijn Borstwering-Signaal op verschillende afstanden ingezonken posten. Uit de posten 1 t/m. 19, ieder breed 10 M., kunnen bediend worden z.g. klepschijven, dit zijn linnen schijven op ramen gebonden, die van uit die posten kunnen worden opgezet of neergelaten.

Zij kunnen voorstellen:

Artillerie. Oprijdende artillerie.
Caisson met 4 knielende mannen.

Infanterie. Staande, knielende en liggende.
Sectie (open en gesloten).

PLAAT II. α

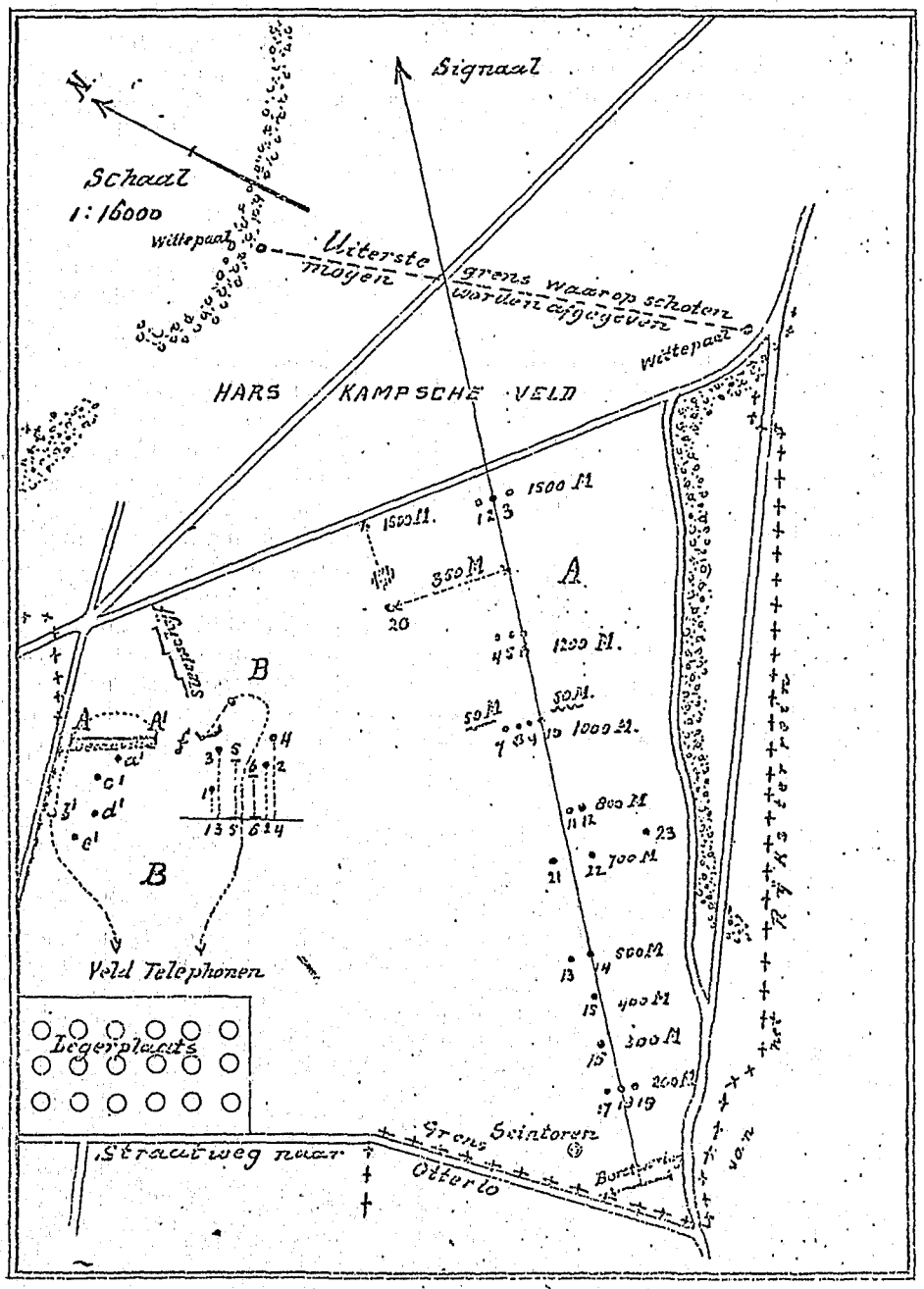

Tijdens deze handelingen werden door den leider of diens vertrouwde opgenomen:

1°. Hoeveel tijd er verliep tusschen het zichtbaar worden van de schijf en het vallen van het eerste schot.

2°. De juiste afstand en de geschatte afstand.

Staande en knielende 5 manschijf.
" " " 7 "
" " " 3 "
(Voorstellende patrouilles).

Cavalerie. 1 peloton gesloten.
$^1/_2$ peloton open.
Gesloten en open patrouilles van 3 ruiters.

Uit post 21, 22, 23 kunnen bediend worden rechts en links 50 M. tirailleurlinie (latten met kop- en borstschijven).

Uit post 7 en 10 kunnen behalve de reeds genoemde klepschijven resp. links en rechts 50 M. tirailleurlinie bediend worden.

Uit post 20 een batterij van 6 stukken open of ingezonken met bedieningsmanschappen.

Al deze posten worden bediend door onderofficieren en manschappen van het vaste detachement, en zijn telephonisch verbonden met den seintoren, die op ± 100 M. van de borstwering links van de rooilijn staat.

Werd nu voor den volgenden dag terrein A ter beschikking gesteld, dan maakte de leider voor zich eenige onderstellingen, waaruit hem duidelijk was, welke posten hij bezet wilde hebben en met welk schijvenmaterieel, hetgeen dan dienzelfden avond nog schriftelijk werd aangevraagd aan den Kapitein, Commandant van het vaste detachement.

Op de volgende wijze werd nu door ons van dit terrein gebruik gemaakt.

De voor dien dag bezette posten werden aangeduid door letters; een opgave hiervan had de leider en de officier, die op den seintoren was. Behalve een onderofficier van het vaste detachement, belast met de bediening van de telephoon, moest steeds een officier op den seintoren aanwezig zijn en hadden wij bovendien een seinopnemer op het bordes van den toren geplaatst.

Aan den Commandant van de te oefenen afdeeling werd nu een opdracht gegeven, bijv. met veiligheidsmaatregelen te marcheeren in de richting „Signaal".

Tijdens den opmarsch wordt bij den leider, die vergezeld is van een seiner, geseind bijv. letter *d*, d. w. z. uit post 14 te doen verschijnen een patrouille van 5 kn. schutters. De letter *d* opgenomen op den seintoren, wordt opgezocht, en de onderofficier aldaar verbindt nu de telephoon met post 14. De seiner bij den leider steekt een roode vlag op en nu wordt getelephoneerd naar den verbonden post „schijf op", waarop die schijf onmiddellijk zichtbaar wordt op het terrein.

De patrouille-commandant bepaalt afstand en vizier en laat vuren.

De leider laat de seinschijf neerhalen, hetgeen door den seinopnemer wordt gepraaid. Hierop wordt getelephoneerd „schijf neer", waarop deze onmiddellijk verdwijnt.

De patrouille alzoo verdreven zijnde, wordt de marsch voortgezet. Op dezelfde wijze verschijnt daarna bijv. uit post 22 een tirailleurlinie van knielende schutters over een lengte van 50 M., zoodat het noodig wordt tot ontwikkeling over te gaan enz.

Op deze wijze was het dus mogelijk dat de leider zich tijdens het verloop der onderstelling nieuwe momenten schiep. Bleek het bijv. dat bij een opmarsch niet op dekking der flanken was gerekend, dan kon met een enkel sein op die flank bijv. een cavalerie-patrouille onverwachts verschijnen enz.

3°. Hoe lang er telkens gevuurd werd.

4°. Hoeveel patronen er in elk gevechtsmoment verschoten werden.

Was aan de opdracht voldaan of liet de leider de oefening staken, dan werd dit optisch te kennen gegeven aan den seintoren.

De verschillende posten, waaruit de gebruikte schijven bediend waren, werden telephonisch opgebeld en hun verzocht de treffers op te nemen.

Het aantal treffers werd per telephoon overgebracht naar den seintoren en aan den leider overgebracht, die daarna een korte bespreking hield met de in het vuur geweest zijnde afdeeling.

Intusschen waren de treffers aangeteekend en was alles weer gereed om een andere onderstelling uit te voeren. O. a. werd op deze wijze een paar malen door verschillende secties uitgevoerd het voorbeeld van gevechtschieten, voorkomende in aanvullingsblad n°. 2 op het Regleinent op de Schietoefeningen met het Geweer bij de K. N. M.

TERREIN B.

Dit terrein bestaat uit 2 gedeelten A en B, waarop tegelijkertijd verschillende troepen konden schieten.

Het gedeelte A werd door ons benut voor individueel gevechtschieten.

In station A is een onderofficier van het vaste detachement, die door middel van een veldtelephoon verbonden is met den leider der oefening en optisch verbonden met de bedieningsmanschappen, geplaatst in de posten 1, 2, 3, 4, 5.

Deze manschappen waren voorzien van klampschijven, dit zijn schijven, voorstellende Infanteristen, die door middel van klampen aangebracht aan de achterzijde hooger of lager konden worden gesteld, alzoo voorstellende staande, knielende of liggende schutters.

Een schutter komt nu voor. Per telephoon wordt nu geseind naar A: „Uit post 2 een knielende schutter opkomen".

Afstand wordt geschat, vizier gesteld en het vuur geopend.

Werd de schijf getroffen, dan voelde de man in post 2, die de schijf vasthield, dit en liet hij de schijf een oogenblik verdwijnen.

De schutter zag dus onmiddellijk of hij geraakt had of niet, en dat dit ambitioneerend werkte behoeft geen verder betoog.

Tusschen de posten A en A' ligt een DECAUVILLE-baan, waarlangs een wagentje kan worden bewogen, waarop een schijf, voorstellende een wielrijder, een ruiter of een troep Infanterie uit de flank.

Op het gedeelte B bevindt zich evenals op A een station, dat bediend wordt door een onderofficier van het vaste detachement, die door middel van een veldtelepooon verbonden is met den leider en optisch met de posten 1, 2, 3, 4, 5 en 6.

In post 1, 2, 3 en 4 bevindt zich een man, die een klampschijf bedient. In post 5 een man, die 4 klepschijven (voorstellende liggende schutters) bedient en in post 6 1 korp. en 1 man door wie 14 klepschijven bediend worden.

Verder kan van uit station B bediend worden een sleepschijf, voorstellende een groep Infanterie, die zich afwisselend in front en uit de flank voortbeweegt.

Wij maakten op de volgende wijze gebruik van dit terrein.

Een veldwacht werd geplaatst, die 2 dubbelposten uitzette op ± 500 M. vanaf station B.

De opdracht was, een naderenden vijand zoolang mogelijk tegen te houden, waartoe zoo noodig de geheele veldwacht in de lijn dier uitgezette posten zich moest ontwikkelen.

Hoewel post 1 en 2 en 3 en 4 niet naast elkander stonden, werd toch ondersteld, dat dit het geval was, hetgeen, in aanmerking genomen de vrij groote afstand waarop zij stonden, ook zeer goed kon.

Voor post 2 vertoonen zich onverwachts 2 vijanden, waarop door dien post gevuurd wordt; kort daarop ook 2 vijanden voor post 1, die eveneens het vuur opent.

Een patrouille van de veldwacht afgezonden naar post 2, ziet, daar komende, plotseling een vijandelijke patrouille van 4 man, waarop door hen het vuur wordt geopend. De veldwachtcommandant dit bemerkende, zendt een groep ter versterking, die in de lijn der posten aangekomen een vijandelijke patrouille van ± 14 man voor zich ziet en daarop haar vuur opent. Nadat dit vuur een tijd lang heeft aangehouden, wordt een groep vijandelijke Infanterie zichtbaar, die zich met den looppas naar voren beweegt. Nu wordt de geheele veldwacht in de lijn der posten gebracht en ontwikkelt zich daar over de geheele linie een vuurgevecht.

Deze oefening kwam op een verrassende wijze de werkelijkheid nabij.

Wel is waar kwamen de getroffen schijven, na een oogenblik te zijn verdwenen, weer terug, hetgeen in de werkelijkheid niet zou gebeuren, maar in de door de veldwacht bezette linie kwamen evenmin verliezen voor, en dus bleef de sterkte aan weerszijden gelijk.

Terrein C.

Op dit terrein bevinden zich 18 banen, die nagenoeg evenwijdig aan elkander gelegen zijn. De lengte der banen wisselt af van 900— 2000 M.

Wij gebruikten ze op de volgende wijze tot het houden van patrouille-gevechten.

In de observatieposten van de banen 3, 5 en 7 werden geplaatst 1 korp. en 3 man, door wie 3 klampschijven bediend werden.

Afgesproken was, de schijven eerst als staande schutters te vertoonen, zoodra echter een schijf getroffen werd en verdween, moesten de twee andere als knielende schutters vertoond worden.

3 patrouilles sterk 3 man en 1 korporaal werden nu op een afstand van ± 700 M. in onderling verband [1]) tegelijkertijd in een aangegeven richting afgezonden met de opdracht om vijandelijke patrouilles, die zich op haar weg mochten vertoonen, te verdrijven.

Wanneer de patrouilles waren afgemarcheerd, werden op een gegeven sein de schijven in de observatieposten vertoond.

De patrouille-commandant moest nu den afstand schatten waarop de vijandelijke patrouille zich vertoonde, beoordeelen of de patrouille op dien afstand voldoende trefkans opleverde, zoo niet, dan zoover vooruitgaan tot hij voldoende trefkans verkregen had, en zijn mikpunt bepalen in verband met wind en weersgesteldheid.

Die patrouille, die op den verstën afstand met het geringste aantal patronen de vijandelijke patrouilles had verdreven, had het best aan haar opdracht voldaan.

Als vanzelf ontstond daardoor een wedstrijd tusschen de patrouilles onderling, hetgeen zeer ten goede kwam aan het juiste schieten, wat wel blijkt uit sommige uitkomsten. O. a. werd door een patrouille op 600 M. de vijandelijke patrouille weggeschoten met 21 schoten, door een andere op 500 M. met 8 schoten.

Terrein D.

Dit terrein, ook wel kopjesterrein genoemd, omdat het zoo bedekt is, geeft gelegenheid tot gevechtschieten.

De tijd is echter te kort geweest om op dit terrein te kunnen oefenen. Wel werd met veiligheidsmaatregelen door het geheele detachement een opmarsch gemaakt naar dit terrein en zijn de doorzoekingspatrouilles en de voortroep nog in vuurgevecht geweest met de vijandelijke voorposten, die zich in den rand van dit terrein vertoonden, maar de tijd ontbrak om tot een verdere ontwikkeling te kunnen overgaan.

Terrein E.

Op dit terrein bevinden zich 2 posten *a* (aanvaller) en *v* (verdediger) met een tusschenruimte van ± 15 pas naast elkander. In elk van die posten kunnen 36 schijven vertoond worden.

Dit terrein diende voor het zoogenaamde „concurreerend vuur".

Er werd nu ondersteld dat bijv. 18 man van de éene sectie schoten op 18 man van een andere sectie.

---

1) Dit was noodig met het oog op de veiligheid.

De partij die het eerst alle manschappen van de tegenpartij had neergeschoten, was natuurlijk de winner.

Daar dit vuren op elkander in vredestijd strijdig is met de bepalingen, heeft men het volgende er op gevonden.

De 2 elkander bestrijdende partijen werden naast elkander opgesteld en kregen voor zich een even groot aantal schijven (voorstellende de tegenpartij). Het Cdo voor het vuren werd gegeven. Werd een schijf getroffen, die dan dadelijk verdween, dan moest een man van de tegenpartij uitvallen.

De partij, die ten slotte alle schijven had weggeschoten, had dan ook geen tegenpartij meer naast zich en was overwinnaar in den strijd.

Dat dit vuren met de meeste ambitie geschiedde, spreekt wel van zelf.

Het aanvallend en verdedigend gevecht werd op de volgende wijze op dit terrein uitgevoerd.

In post *v* (verdediger) werden vertoond 18 kopschijven.

In post *a* (aanvaller) waren 36 schijven, om den ander een kopschijf en een rompschijf; voorstellende respectievelijk den aanvaller in stelling in het terrein en hem gebukt zich bewegende over het terrein.

Het personeel in post *a* bediende elk 2 schijven, voorstellende één man in verschillende houding. Werd dus een van die schijven getroffen, dan was de man buiten gevecht gesteld en mocht dus ook de andere schijf niet meer opkomen.

Bij den aanvang der oefening waren aanvaller en verdediger

vreedzaam naast elkander opgesteld in het terrein en vertoonden zich in posten *a* en *v* 18 kopschijven.

Op ± 600 M. werd met vuren begonnen. Nadat dit eenigen tijd had geduurd, werd het vuur gestaakt bij beide partijen en begaf de verdediger zich een 25 M. vooruit, hetgeen met een bedaarden, kalmen pas geschiedde, om zooveel mogelijk onder dezelfde omstandigheden van den verdediger in het werkelijke gevecht te blijven.

De verdediger opnieuw stelling genomen hebbende, wacht nu het moment af waarop de aanvaller zijn sprong voorwaarts zal maken, wel wetende dat hij hem dan juist de gevoeligste verliezen zal kunnen toebrengen.

Door middel van de veldtelephoon wordt door den leider dit moment aangegeven.

Plots ziet de verdediger de voor hem staande kopschijven veranderen in rompschijven.

Op hetzelfde moment springt de aanvaller op, rent vooruit en neemt weer stelling naast den verdediger.

Dit korte moment moet de verdediger zich benutten, want zoodra is de aanvaller niet weer in stelling gekomen of de rompschijven zijn weer veranderd in kopschijven, en zijn dus de omstandigheden voor aanvaller en verdediger weer vrijwel gelijk.

Dat de verdediger bij een even groote getalsterkte als de aanvaller verre in het voordeel is, bleek wel uit de omstandigheid dat op 350 M. gekomen de aanvallers reeds allen waren weggeschoten, terwijl nog 8 verdedigers in stelling waren.

Hiervoor heb ik gezegd, dat op één enkele uitzondering na alle oefeningen plaats hadden onder de persoonlijke leiding van den kapitein, Detachements-Commandant. Die ééne uitzondering heeft bestaan in een gecombineerde oefening met de compagnie Infanterie van het 6e regiment uit Geertruidenberg, waarbij waren ingedeeld officieren van de Normaal Schietschool.

De leiding was in handen van den Serie-Commandant, majoor G. A. Buhlman, directeur van de Normaal Schietschool, terwijl de manoeuvre werd bijgewoond door den luitenant-generaal W. G. T. Snijders, Inspecteur der Infanterie.

De oefening bestond in het uitvoeren van een marsch in vijandelijk gebied, waarbij op den vijand wordt gestuit en allengs tot geheele ontwikkeling van de beide compagnieën wordt overgegaan, behalve één sectie, die in reserve werd gehouden.

De volgorde in de colonne was:

1 compagnie Infanterie,
1 „ Mariniers en Matrozen.

Zonder in de details van deze oefening door te dringen was het ons bijzonder aangenaam uit den mond van den luitenant-generaal, Inspecteur der Infanterie, tot slot van de bespreking te mogen hooren, dat het optreden van de compagnie Mariniers en Matrozen zijne bijzondere tevredenheid mocht wegdragen; het in de linie komen en het maken van de sprongen was bepaald uitstekend geweest.

C.A. HESHUSIUS

Uit het dagboek van Luitenant Donck - XXX

GEDACHTEN IN HET OERBOS-BIVAK MBANG OVER JENEVER EN STAFKAARTEN

Donck en de anderen zullen zich ongetwijfeld het hoofd niet hebben gebroken over de oorsprong van het oorlam, zoals de borrel, of beter gezegd het jeneverrantsoen heette. Hoewel ook in Europese legers geen onbekend verschijnsel, zegt men ook dat het woord *'oorlam'* een Indische achtergrond heeft en afkomstig zou zijn van het Maleise *'orang lama datang'* = mens die lang geleden gekomen is of oudgast. Een leuke woordspeling waarop we maar niet nader in gaan; ook al omdat het in Indië een uitgemaakte zaak was dat de origine uit ons brave vaderland afkomstig was. Bij vele koloniale legers was in het dagelijkse ration een zekere hoeveelheid alcoholische drank opgenomen. Tot het jaar 1898 kreeg iedere Europese soldaat in het KNIL als deel van zijn rantsoen te velde 1/10 liter jenever per dag verstrekt. Commandanten konden te velde ook ter stimulering van vele zaken (oververmoeidheid, daling van het moreel, om welke redenen dan ook, vlak voor een gevecht vol risico's e.d.) ook nog tot extra verstrekking van jenever overgaan en daarbij tevens de militairen van inheemse landaarden betrekken. Uiteraard kreeg men ook te maken met commandanten die nogal ruim van deze mogelijkheid gebruik maakten en zó, dat het ging opvallen. Daarom werd door de militair gouverneur van Atjeh in 1898 bepaald, dat het rantsoen gehalveerd werd en dat soldaten het recht hadden om in plaats van drank het geld hiervoor te verlangen. Dit streven tot versobering sloeg wel aan en velen hielden op met excessief drinken; toch zou het alcoholprobleem ten aanzien van de Europese mindere militairen van het KNIL hiermede niet definitief zijn opgelost;[1] verre van dat, maar dit onderwerp valt buiten de sfeer van ons dagboek. Wel moeten wij er ons rekenschap van geven, dat tijdens deze colonne van kapitein Colijn, waarbij cira 40 Europese ongegradueerde militairen aanwezig waren vier literflessen per dag in de *'trein'* door dragers moesten worden getorst; men kan zich voorstellen wat een geklots en gewicht dat geweest is en hoe bezorgd de leiders waren dat toch vooral niets verloren ging of kapot zou vallen . . . in dat zware en ruige terrein. En er was ook een ander verschil met toestanden in het leger van heden wanneer wij even kijken hoe het met de stafkaarten zat. Want tegenwoordig ziet men altijd militaire commandanten op ieder niveau met een stafkaart op stap gaan. In de toestanden die Donck toen mee maakte zat het wèl iets anders:

'De enige kaart, welke wij rijk waren, was de 'Overzichtskaart van Atjeh en Onderhoorigheden, schaal 1 : 500.000, welke Colijn had medegenomen. Betrouwbaar was deze niet . . .'

Terwijl wij het commentaar verzorgen bij dit curieuze dagboek, kijken wij in 1984/85 ook op die kaart. De dagboekschrijver heeft die kaart gelukkig er bij gedaan. Wij zien het jaartal dat Donck er bij noteerde: het was toen de allermodernste, namelijk van 1901! En dan bij een voetpatrouille is dat de enige kaart: men moet zich dat eens voorstellen midden in een moerassige jungle, een kaart waar elke centimeter maar liefst vijf kilometer is. Dat Donck die overzichtskaart niet betrouwbaar achtte was volkomen juist, want wij moesten toch even glimlachen toen wij na het gebruikelijke tabelletje met de kaarttekens (legenda) het volgende gedrukt zagen staan:

'N.B. De op de kaart gegeven voorstelling der binnenlanden is grotendeels figuratief en berust op gegevens van inlanders.'

Toch was dit een officiële kaart, want geheel links onder staat: *'Topographisch Bureau, Batavia, 1e semester 1901'.* Maar, men kan ook zeggen: beter iets dan niets. Want kaarten

met een schaal van 1 : 50.000 waren er voor de meeste plaatsen op Atjeh nog niet in die tijd. Dat is overigens een geheel logische zaak, want een topografische kaart moest in het tijdperk waarin er nog geen sprake was van luchtkartering, gewoon door opnemingspersoneel op de grond zelve ter plekke worden gemaakt. En het zal duidelijk zijn dat een dergelijk karwei toen in Atjeh alleen al vanwege de veiligheid van het topografische personeel volstrekt uitgesloten was. En vandaar ook de vaste order, dat alle commandanten van patrouilles verplicht waren om tijdens hun tochten schetsen te maken of bij te werken, opdat aldus meer zekerheid gegarandeerd kon worden voor troepen die daarna in hetzelfde gebied gingen ageren. Men was dan minder afhankelijk van gidsen en andere *'gegevens van inlanders'*, een wat onbehaaglijk aandoende bron, zelfs indien men de betrokkenen kon vertrouwen.

DE COLONNE GAAT VOORT

In het bivak nabij Mbang bleef men drie nachten, die van 19, 20 en 21 mei; ook op de 21e gingen er patrouilles uit, onder andere aldus: *'Luitenant Dozy is gisteren een patrouille begonnen langs de bovenloop van de Pasei; vanmiddag keerde hij terug; van Polem geen berichten.'*
En op donderdag 22 mei 1902 ging de tocht door naar het oosten in de richting van de volgende grote kroeng, de Keureutoi (Zie de schets van de vorige aflevering).
'Om van de Pasei rivier naar de Kroeng Keureutoi te komen moesten wij een waterscheiding over; Colijn rekende dat wij daar 2 à 3 dagen over zouden doen en dus moesten wij voor 3 dagen rijst hebben.'
Wij maten als commentator van het dagboek die afstand hemelsbreed na op de schets van Donck en kwamen in een rechte lijn op 12 kilometer ruim; men kan dus nagaan hoe uiterst langzaam de troepen in dit terrein voorwaarts kwamen.
'Reeds vroeg waren wij gereed; aanvankelijk volgden wij de Pasei stroomafwaarts; het pad ging echter spoedig te loor; wij klauterden over de rotsstenen, welke op de bodem van de rivier lagen. Deze rivier had hier zeer steile oevers, door de bandjirs loodrecht afgesneden, welke uit rode klei bestonden.'
En als de troep al moeilijk voorwaarts kwam kunnen wij ons zeker wel voorstellen hoe klungelig traag het ging met de trein van dragers met de bagage, waarin, dat weten we nu, ook de literflessen zaten met een onvervalst goed vaderlands nat . . . We weten ook, dat men vaak in de rivierbedding liep en door het water, als dat beter was en de rivier niet te hoog stond.
'Wij trokken de rivier uit en baanden ons met het kapmes een weg door de rimboe (=oerbos), totdat wij een pad vonden dat het gebergte in ging. Om 12 uur zaten wij op een verbreding van het pad, waar sporen er op wezen, dat Atjehers hier meermalen hadden vertoefd. Ons twaalfuurtje - rode rijst met australisch vlees - smaakte best.'
De lunch was reeds geheel klaar in het voorgaande bivak. Dat wil zeggen dat de rijst dan gaar was en niet meer gekookt hoefde te worden. En wij vermoeden dat het Australische vlees hetzij in gedroogde toestand (z.g. pemican of dengdeng) dan wel in blik werd verstrekt als een soort voorloper van wat later met *'cornedbeef'* zou worden aangeduid. De militairen hadden meestal zelf, en zeker gold dat voor de inheemse manschappen, kleine potjes met sambal en andere gemakkelijk in droge vorm mee te nemen gekruide lekkernijen bij zich. Zoals wij al eerder vernamen was de rijst meestal zilvervliesrijst, dat wil zeggen met nog niet tot geheel witte korrels afgeslepen. Zeker in gebieden waar niet veel verse groenten en vruchten aanwezig waren en vooral op langdurige patrouilles in schaars bewoonde streken, moest rekening worden gehouden met het voorkomen van de fatale beri-beri. Dat was een avitaminose, die vooral in Atjeh vanaf 1880 honderden militairen het leven had gekost. Eerst rond de eeuwwisseling zag men kans deze geheimzinnige ziekte (men wist toen pas wat de oorzaak was) onder de knie te krijgen.[2] Vandaar dat Donck nu in 1902 *'rode rijst'* at bij de lunch en van dat feit nadrukkelijk aantekening maakte in zijn dagboek.

ONHOORBAAR MARCHEREN EN GEVECHTSAANRAKING

Toch ging het deze marsdag naar de Keureutoi-rivier vlotter dan men dacht:
'Ik had deze dag treindekking; na een uur gemarcheerd te hebben, na de rust, hoorde ik schieten; het bos werd lichter en weldra stond ik aan de rand van

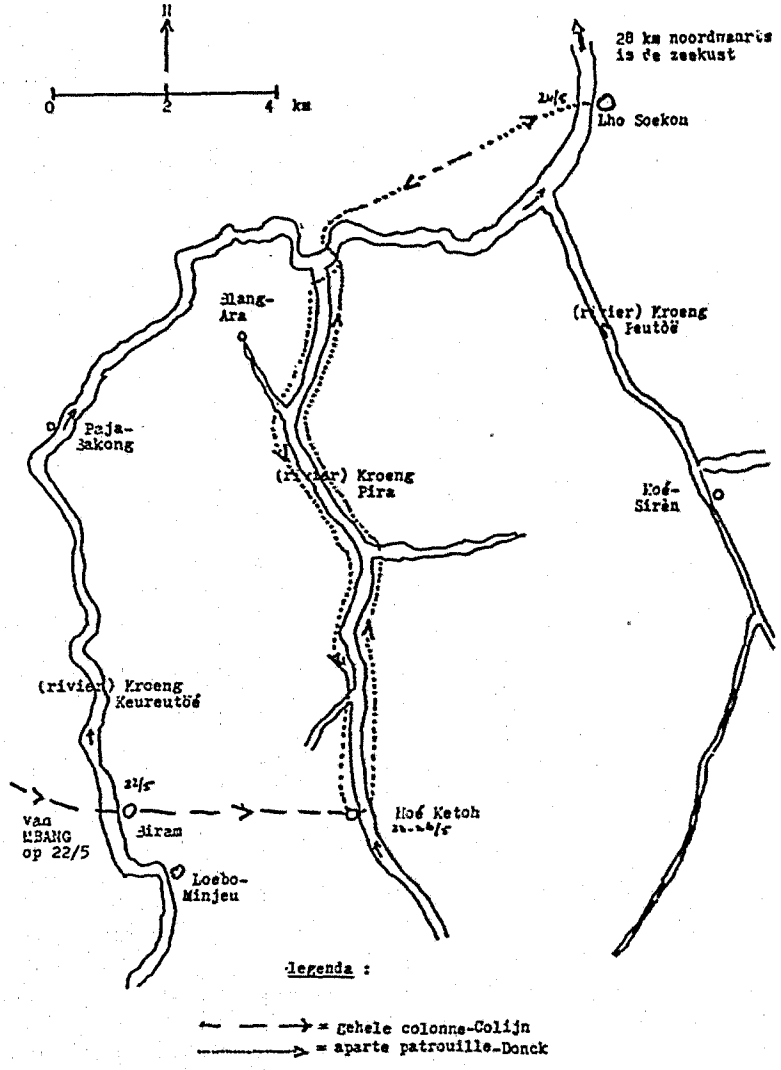

het bos, met beneden mij het uitzicht op een smal rivierdal. Aan de rivier gekomen, was daar de gehele colonne verenigd; wij waren reeds aan de Kroeng Keureutoi. Ook hier een vrij grote ladang, genaamd Biram. In alle richtingen werden patrouilles uitgezonden om deze nederzetting te verbranden, met uitzondering van hetgeen wij voor logies nodig hadden. Toch werden wij 's avonds en 's nachts zo nu en dan beschoten. Colijn besloot hier een paar dagen te blijven.'

Het maken van een bivak was al een soort routine geworden waarbij alles in beginsel gereed moest zijn, vooral de beveiliging, alvorens de duisternis inviel. Juist omdat er gevechtsaanraking was geweest, diende de nachtelijke beveiliging niet alleen passief te geschieden (omheining van het bivak en de inzet van een wacht met posten), doch ook actief in de vorm van stille patrouilles in de nacht (van 22 op 23 mei 1902). Ook Donck ging er in het duister op uit en trok rond tot het weer dag werd.

'In de nacht was ik reeds op patrouille getrokken, maar kreeg niets in handen. Tegen half negen in de richting van het bivak marcherende, kwam ik de colonne tegen. Colijn had zijn plan gewijzigd; hij wilde thans naar de Pira, een zijrivier van de Keureutoi, 4 km oostelijker. Hier zouden vele uitge-

wekenen op de ladangs wonen. Met het kompas in de hand en met kapmes een weg banende kregen wij toch tenslotte een meer open bos. Ik had die dag treindekking. Op een moment maakte de colonne twee maal met rotten rechts; zodat wij dus weer terugkeerden. Op mijn vragende blik gaf Colijn alleen met de vinger op de mond antwoord: de bedoeling was 'doodstil'.'

In Donck's tijd was de infanterie op de Buitengewesten nog nagenoeg geheel met het onhandige lange geweer M 95 bewapend; een geweer waarop een bajonet. Alleen het keurkorps Marechaussee was uitgerust met de korte karabijn en de klewang, welke heel lang *'marechaussee-sabel'* heeft geheten. Met de klewang kon men zich gemakkelijk een weg banen in de bush-bush, want in het wapen zat een goede slag. De overigen, bewapend met geweer, hadden een apart kapmes om er mee te kappen, wat de marechaussee met de klewang deed. Eerst vanaf 1905 begon men ook de infanterie op de Buitengewesten van de combinatie karabijn/klewang te voorzien.

De uitdrukking *'met rotten rechts'* is afkomstig uit het exercitie-reglement van het KNIL en betekent niets anders dan *'hoofd der colonne rechts'* en dus betekent *'twee maal met rotten rechts'* niets anders dan *'rechts-om-keert'*.

HET SCHIMMENSPEL

Men moet zich voorstellen dat alles onder doodse stilte gebeurde; het lopen geschiedde op een zachte bodem en geen geluid was te horen. Trouwens, in het dichte bos wordt alle geluid geabsorbeerd. En dan de kapitein, die de vinger op de mond hield om alles nog eens te accentueren. Het werd een soort pantomime, een geluidloos gebarenspel. Het is wel grappig te vernemen hoe Donck dit meemaakte:

'Ik verkeerde dus in de mening dat men aan de rand van het bos op een open vlakte uitzicht had, waar wat te vangen zou zijn, indien men ongemerkt kon naderen. Plotseling zag ik op 50 meter afstand zijwaarts van de colonne twee Atjehers gaan, waarvan de één een kind op zijn schouders droeg. Even weifelde ik, om deze door een paar fuseliers te laten vangen; met het zekere gevolg echter, dat dan schoten zouden vallen, waardoor de eventuele bende gealarmeerd zou worden. Hier wreekte zich de te weinig mededeelzaamheid van de colonnecommandant. Had ik het doel en oogmerk geweten, dan had ik positief kunnen handelen. Ik bleef dus stil door marcheren, maar die Atjehers waren het volgende moment wel in het dichte geboomte verdwenen.'

Men mag het echt wel een prestatie noemen dat de colonne met zijn relatief vele mensen, militairen, koelies en dwangarbeiders zó geruisloos voorwaarts kwamen dat men op 50 meter afstand Atjehers passeerde en dat deze laatsten het niet gemerkt hadden. Overigens rekende men er niet op veel mensen te ontmoeten, want het binnenland van Atjeh was zeker in die tijd erg schaars bewoond. Heel Atjeh had toen nog geen 650.000 inwoners en het was ruim 1½ maal zo groot als Nederland. Er woonden gemiddeld per vierkante kilometer nog geen 12 mensen.[3]

'Niet lang daarna was de voorste afdeling op de open ladang (=droge akker in het bos) *gekomen, waar spoedig van alle kanten de schoten vielen. Met mijn trein marcheerde ik op; de ladang strekte zich in de richting oost-west uit en had een breedte van circa 400 meter; geheel en al door bos omgeven, terwijl de Pira rivier er langs stroomde. Er waren verscheidene Atjehers gevallen, waaronder een vrouw; deze was in haar eigen huisje neergelegd, waarbij andere vrouwen, volgens de adat, bleven. Slechts een paar schoten werden 's nachts op ons bivak gelost en dat kostte ons een gewonde.'*

En wederom de tragiek dat non-combattanten de dood vonden; een situatie die onontkoombaar is als de verzetspartij het vuur opent op patrouilles in bewoonde kampongs met huizen van bamboe, waar geweerkogels door heen gaan. Dit alles speelde zich af in of nabij Moé Ketoh (zie schets).

DONCK KRIJGT EEN APARTE OPDRACHT RICHTING LHO SOEKON EN BEWOONDE WERELD

Men kan niet eeuwig op colonne blijven, want logistiek is zelfs bij de eenvoudigst uitgeruste eenheden een onmisbare zaak: afvoer van zieken en gewonden moet doorgaan, zeker als er geen arts in de colonne is. En voedsel (*'vivres'*, zei men in het KNIL) is evenzeer onontbeerlijk. En dan de berichtwisseling. Voor dit alles werd Donck uitgestuurd in de richting van de bewoonde wereld: hij ging de 24e op stap:

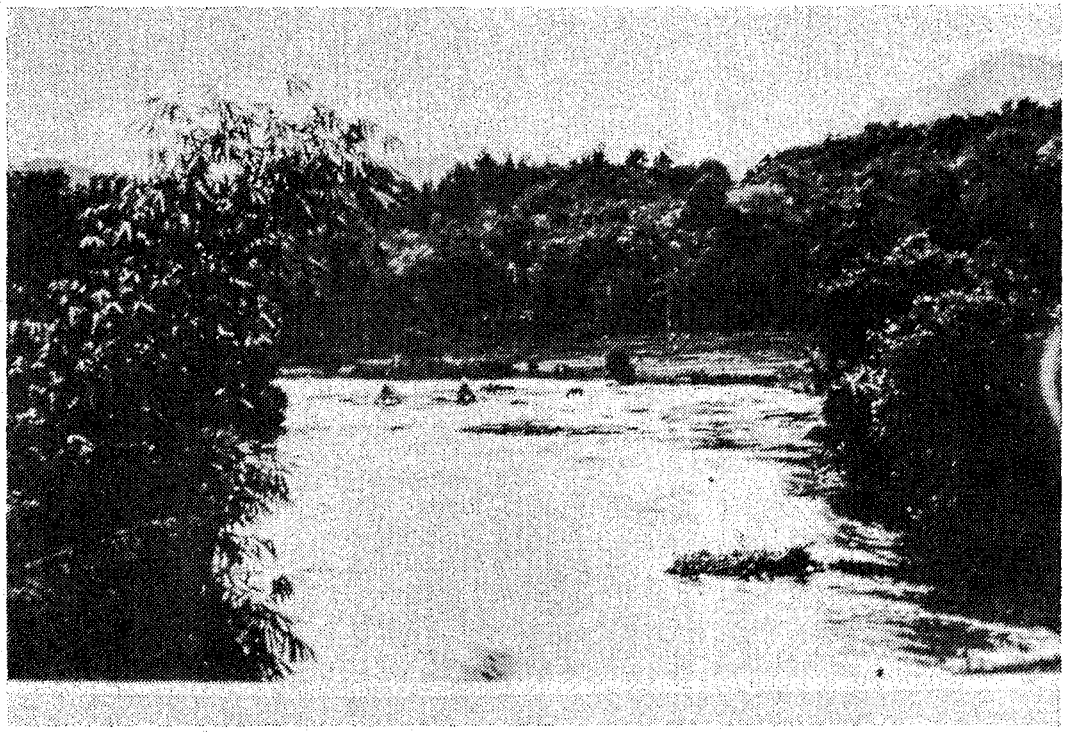

Een opname in het gebied iets westelijk van waar Donck op colonne was. Het terrein en het beeld van een grote Atjehse rivier (kroeng) blijft het zelfde. Op de achtergrond het centrale bergland. Een wijds en schaars bewoond land. (Coll. Sectie Militaire Historie van de Luchtmachtstaf)

's Avonds gaf Colijn mij opdracht om de volgende dag langs de Pira stroomafwaarts te gaan. Mijn patrouille zou 50 man sterk zijn, waaronder de zieken en een gewonde. Er was nog een andere opdracht: Colijn had enige dagen geleden, toen naar het petroleum-bivak een transport ging, een brief medegegeven voor de overste, met het verzoek de 24e van Lho Soekon uit, een transport met vivres te zenden en daarbij de dokter in te delen, daar Colijn nog verder wilde trekken. Ik moest dus trachten dit transport te ontmoeten.'

Een pracht van een opdracht: proberen dat transport te ontmoeten; nadenken hoe dat transport zou lopen, welke route die zouden kiezen. Het bleef toch maar een gok, want radioverbinding (het gemak van de moderne tijd) bestond toen nog niet. We kunnen Doncks weg volgen vide de stippellijn op de schets.

'Nog was de zon nog niet aan de horizon verschenen, toen ik over de ladang marcheerde in de richting van de Pira. Over al die kris-kras over elkander liggende boomstammen klauterende, trokken wij voort. Aan de Pira gekomen liet ik de sergeant met 20 man de rechter oever volgen, terwijl ik met de overigen de linker oever hield. Om het half uur zouden wij de voeling met elkander opnemen. Op deze wijze konden wij het transport niet mislopen. Na één keer het verband gekregen te hebben, kwam ik in zeer zwaar terrein; het pad ging verloren; met kapmes baanden wij ons er door heen; kwam toen op een ladang, welke schaars bewoond was, maar waar toch enige schoten op ons werden gelost. Kort daarna hoorde ik in de verte sterker vuren; ik was in de mening dat de colonne Colijn de omtrek aan het zuiveren was. Maar ook werd het terrein voor mij weer zwaar; ik kreeg de indruk in een diepte te marcheren, in geen uren had ik de rivier gezien. Ten slotte klom ik in een hoge boom en . . . zag toen de rivier; mijn soldaten gaf ik de richting aan waarin zij moesten kappen en ziet: niet lang daarna bereikte ik de rivier, waar, wonderlijk, ook juist de sergeant arriveerde. Van hem vernemende, dat hij een goed pad had, ging ik ook naar de rechter oever over, om

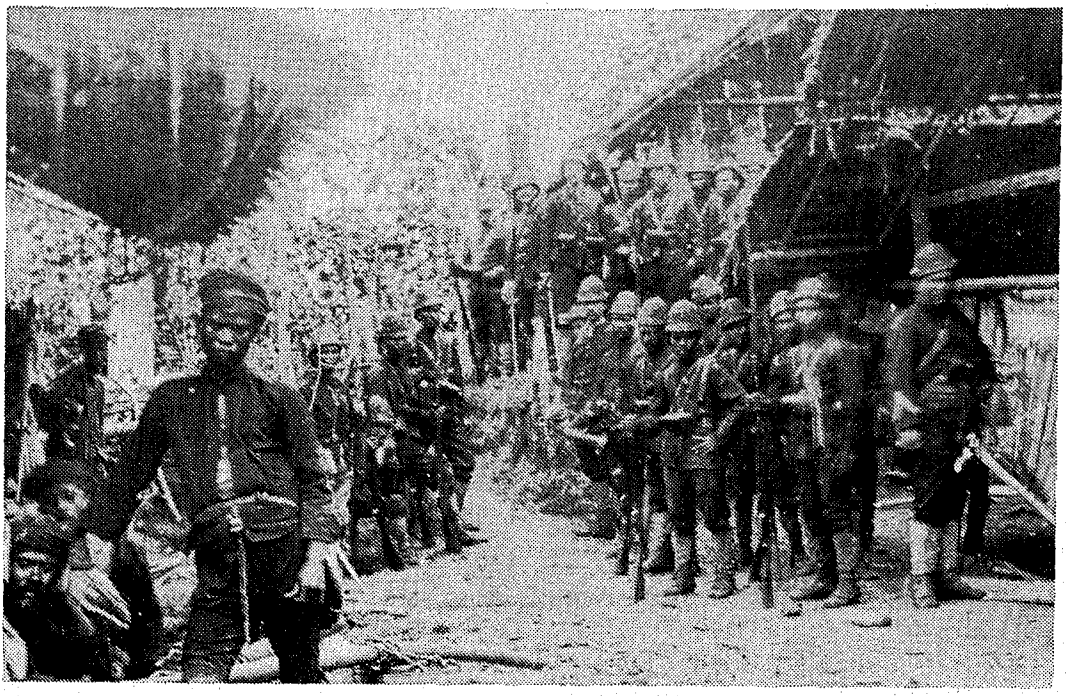

We krijgen zo een indruk hoe de militaire colonnes in Atjeh in Donck's tijd er uit zagen. Hier een gedeelte van de colonne in een gehucht. Het zijn inheemse KNIL-troepen, vermoedelijk Ambonezen, Menadonezen en Javanen met (rechts op de voorgrond) eigen inheems kader. Links op de voorgrond bij hun draaglasten: de dwangarbeiders of 'strapans', ook wel '(ketting)-beren' genoemd; zij dragen de algemene bagage van de colonne. Op de achtergrond op het verhoogde erf ziet men o.a. twee officieren (herkenbaar aan sterren: kapitein en 1e luitenant) en zonder geweer doch met pistool en lange sabel. (Coll. Kon. Instituut voor de Tropen)

thans gezamenlijk, na een korte rust, verder te gaan. Ons twaalfuurtje was maar zeer mager: een handje vol rode rijst, dat was alles.'

Misschien niet erg spectaculair, deze tocht van luitenant Donck met zijn 50 man, maar des te origineler. Net als Klein Duimpje in een boom klimmen en dan komt er wel een oplossing. Maar een ontmoeting met de patrouille uit Lho Soekon was eigenlijk wel mislukt en ook hier moest de beste oplossing gezocht worden.

DONCK HAKT DE KNOOP DOOR: HIJ BESLUIT OP LHO SOEKON AF TE MARCHEREN

'Intussen had de zon reeds lang zijn culminatiepunt verlaten; de hoop de patrouille van Lho Soekon te ontmoeten, gaf ik op en zo besloot ik thans naar Lho Soekon door te gaan. Het was reeds donker geworden, toen ik het punt bereikte waar de Pira in de Keureutoi vloeit. Daar de weg aan de linker oever van de Keureutoi liep, moest ik dus de rivier over. Een paar djalors (smalle prauwtjes) *lagen daar, zodat ik dus - zij het ook na lange tijd - het geheel aan de overkant had.'*

De rivier was te diep om te doorwaden en dus moest de patrouille met die gammele prauwtjes worden overgezet. Een operatie op zich zelf, want er mochten geen brokken komen. De vuurwapens aan de boot vastgebonden zodat ze bij kantelen niet onvindbaar zouden zijn; beveiliging aan twee kanten op de oever; zwemmers indelen bij niet-zwemmers (later pas zou elk militair moeten kunnen zwemmen) en intussen oppassen bij duisternis voor krokodillen. Een heel tijdrovende operatie met 50 man, een zieke en gewonden en dan de dragers met hun brancards. Nu nog in het donker een afstand van vijf á zes kilometer. Iedereen zal wel uitgeput zijn geweest. Gelukkig was er ook nog iets grappigs. Donck kwam, naarmate hij in het

duister Lho Soekon naderde, iets meer in de bewoonde wereld waar nu ook de natte rijstakkers begonnen: *'Toen ik de sawahs bereikte, liet ik de obors* (fakkels) *aansteken, om zeker van de weg te zijn. En zo bereikten wij om half negen - na vijftien uren gemarcheerd te hebben - het bivak Lho Soekon. Onderweg in de middag maakten wij een komische scène mede. Wij hoorden kindergeschrei en zagen op een steen, waar op de ladder stond, welke toegang tot een huisje gaf, een naakt kind staan, dat door een kip gepikt werd. Het bleek dat het kindje last van buikloop had en zich geheel bevuild had, terwijl de kip het kindje schoon pikte. De ouders waren niet te zien.'*

De obors behoorden tot de vaste uitrusting van onze troepen in Atjeh; het waren met hars, was en olie geïmpregneerde fakkels van papier met hout en ze brandden geruime tijd, ook in de regen. Men kon ze met de hand meevoeren. Het zal op de weg tussen de sawahs en de eerste huisjes wel een schilderachtig gezicht geweest zijn, die colonne van Donck met zijn flakkerende fakkels en de brancards of tandoes. Bij het troependetachement Lho Soekon was hun komst inmiddels bespeurd; bij de wacht werd op de bel geslagen en de kreet *'patrolli datang'* (= er komt een patrouille aan) ging door het bivak; ieder verzamelde zich rond de ingang. Ook de vrouwen en kinderen van de inheemse militairen. Komt dat zien: en nog wel een patrouille van een andere post: gasten dus. En wat gastvrijheid betekende, dat wisten ze op een buitenpost.

'Om ruim half negen waren we aan het bivak Lho Soekon, dat aan de rechter oever ligt. Met een flinke pontonbrug werden wij overgebracht. Officieren en verdere bezetting verwelkomde ons. De kapitein zeide mij: Donck, ga jij nu maar met de collega's mee; ik zal voor je jongens zorgen. Wij waren dood op. Ik heb die avond niet gegeten maar gevreten... Het sigaartje smaakte na de maaltijd overheerlijk.'

Noten:

1. C.J. Boon, Leerboek der Militaire Aardrijkskunde en Statistiek van Nederlands-Indië, Breda, K.M.A., 1905, blz. 131 en 293/294.
2. Hoe de beri-beri in Atjeh huishield blijkt uit enkele gegevens van sterfgevallen onder de militairen vrij kort voor Doncks aankomst daar. In de jaren 1893, 1894, 1895 en 1896 overleden aan deze kwaal resp. 218, 213, 236 en 151 man; in percentages van het totaal der sterften onder de troepen in Atjeh betekende dit resp. bijna 40%, bijna 37%, bijna 32% en 21%. Het is ontzagwekkend. Kruisheer, A., *'Atjeh-1896'*, Weltevreden, 1913, blz. 304/305.
3. Als noot 1, doch de volgende uitgave van dit K.M.A.-leerboek: 1911, blz. 9.

(wordt vervolgd)

G.H.O. DE WIT

Pierre Heijboers Politionele Acties: Slechte geschiedschrijving met mooie foto's

Genoemd boek met ondertitel: De strijd om 'Indië' 1945/1949, fraai geïllustreerd uitgegeven in 1979, zal wel in menige boekenkast staan. Ik kreeg het als geschenk en struikelde een week lang over de onzin die de auteur er in had weten te verzamelen als onervaren rondkijker in een voor hem onbekende wereld. Zo druk als sommigen zich nu maken over Deel 11a van dr. L. de Jong, zo weinig hoorde men toen, zo'n vijf jaar geleden, over het boek van auteur P. Heijboer. Dat verbaast mij en daarom wil ik er - vooral voor de boekenverzamelaars onder u - eens de aandacht op vestigen om geschiedvervalsing te voorkomen. Want historie wordt later immers wat wij er nu van vastleggen: en dat is niet altijd wat er in werkelijkheid is geschied.[1]

Om niet te veel van Mars et Historia te vullen beperk ik mij tot het belichten van slechts een gedeelte van zijn geschiedschrijving, waar je soms boos over kunt worden maar ook om kunt lachen.

- Op bladzijde 38 bijvoorbeeld plaatst Heijboer een foto met onderschrift: *'Bij het opruimen van wegversperringen werd door het Nederlandse leger op grote schaal de bevolking ingeschakeld. Dat - zoals uit deze foto blijkt - kinderen moesten helpen, leidde tot protesten in het buitenland.'*
Als P.H. wat langer in Indië was geweest en beter had rondgekeken, zou hij misschien hebben opgemerkt, dat die *katjongs* (knaapjes) ook op de *sawah* (rijstvelden) hun vaders hielpen bij het zware werk. En op de foto zo te zien dus ook samen met dezen hier opruimden wat zij tevoren op last van onze tegenpartij hadden opgericht, vrijwillig of niet. Want ook door de *Tentara Nasional Indonesia* (het Indonesische Nationale leger) werd immers de bevolking ingeschakeld . . . !
Misschien wegens ruimtegebrek heeft P.H. niet vermeld dat de dikwijls zo hongerige bevolking in het algemeen de voorkeur gaf aan rantsoenen in plaats van geld na zulke werkzaamheden voor ons. En dat dus heel wat rantsoenen zijn weggegeven omdat de soldaat daar nu eenmaal meer van heeft dan geld. Maar ja, je kunt niet alles zien als je zoveel moet schrijven.

- Op bladzijde 57 staat eveneens een mooie foto bij zijn relaas over de verovering van Tjilatjap in begin augustus 1947 tijdens de eerste politiële actie. Zijn onderschrift dáárbij luidt: *'Een Nederlandse tank rijdt door de bedding van de Seraju; voor de 2de TNI-divisie is de terugweg afgesneden.'*
Prachtig verzonnen, want dezelfde foto, hierbij afgedrukt, werd bijna een jaar ná die actie pas gemaakt en wel in juli 1948 tijdens een eskadronsoefening onder mijn leiding waarbij door de bedding van de Serajoe werd gereden.

- Op bladzij 58 schrijft Heijboer over de uitbraak in de eerste politiële actie van de Tijgerbrigade op 21 juli 1947, waarbij ook vechtwagens werden ingezet: *'De tanks, oude Amerikaanse 'Stewarts' waren van de Britten overgenomen toen die uit Semarang vertrokken. In sommige ervan lag het zand van El Alamein nog onder in de koepels. Ze werden, net als de pantserwagens van de brigade, bemand door huzaren van Boreel.'*
Vier fouten in drie zinnen. De tanks waren van het type 'Stuart' en overgenomen van het Brits-Indisch leger. Misschien lag er wel modder uit Burma onder in de koepels maar in tegenstelling tot de pantserwagens van de brigade werden de tanks bemand door personeel van de KNIL-pantsertroepen.
Pas een jaar later werden de Stuart-tanks overgenomen door huzaren van Boreel en die ziet men dan ook op bladzijde 57 waar ik het hierboven bij de foto over heb gehad.

- Op dezelfde bladzijde 58 waarin die fouten in drie zinnen voorkomen, struikelde ik bovendien nog zeven keer over de plaatsnaam *Urangan* waarmee Heijboer zeven keer Ungaran bedoelt. (Het is even hinderlijk als zeven maal Avenkeen in plaats van Ankeveen.)

- Onjuist is ook dat in het boek de namen Soekarno en Roem als *Sukarno* en *Rum* worden gespeld hoewel deze twee Indonesiërs zelf de Nederlandse *'oe'* in hun namen hebben gehandhaafd.

- Op bladzijde 136 legt de schrijver ons uit waarom volgens hem de mariniersbrigade niet kon opschieten na haar landingsactie bij Toeban, even voor het begin van de tweede politiële actie op 19 december 1948. De auteur fantaseert: *'. . . ze had ook nog het ongeluk om op het grootste systeem van tankvallen te stuiten dat op Java was aangelegd. Dat was niet gebeurd door de Republikeinen, maar door het Nederlandse leger* (P.H. bedoelt het KNIL - dW) *in 1942, om Tjepu te beschermen tegen de op de noordkust gelande Japanners. Op het hoofdkwartier van de A-divisie, waar men het opmarsgebied had bestudeerd, had niemand iets van de tankvallen geweten . . .'*
In feite was de voornaamste oorzaak van de trage opmars van de mariniers de ontdekking (misschien wel door Javaanse vissers) van de op enige afstand voor de kust dobberende

22 juli 1948: Stuarttank en stormers van het 6e Eskadron Vechtwagens KL/KNIL uit Poerwokerto (Midden Java) op eskadronsoefening steken de kali Serajoe over.
Opname van huzaar R.F. van Hemert.

landingsvloot gedurende het politieke uitstel van één dag (zoals vermeld in het boek op bladzijde 125, linker kolom - dW). De tegenpartij wist nu wel waar geland zou worden en maakte gaarne gebruik van de door de Nederlandse regering geboden gelegenheid tot het verder vernielen en ondermijnen van nog meer bruggen en weggedeelten landinwaarts. Generaal Spoor was natuurlijk tegen dat uitstel geweest waar niemand enig nut van verwachtte, wel meer moeilijkheden . . . èn verliezen.

- Op bladzijde 152 is Heijboer op z'n best. Daar heeft hij het over de TNI-aanval op Jogjakarta die zou plaatsvinden op 1 maart 1949, uit te voeren door twaalf gevechtsgroepen. De auteur verzint verder: *'Even dreigde de hele zaak in het honderd te lopen, toen op de ochtend van 29 februari één gevechtsgroep, waarvan de commandant vergeten was dat 1949 een schrikkeljaar was, een dag te vroeg de aanval inzette.'*

Erg spannend dus en een vondst van Heijboer want geen enkele oorlogskronikeur heeft dat voor of na hem verteld. (Waarschijnlijk omdat die géén 29ste februari hebben kunnen vinden in 1949 dat immers geen schrikkeljaar was - dW).

- De schrijver verzint nog meer, nu in de rechter kolom van dezelfde bladzij 152 en wel over de versterkingen die op 1 maart naar Jogja werden gezonden om de aanval te helpen afslaan. Hij zet zwart op wit (en misschien wordt ook dat historie als wij er niets tegen doen): *'Vanuit Magelang stuurde de commandant van de daar gelegerde Nederlandse brigade, kolonel Van Zanten, twee van de meest geduchte KNIL-bataljons naar Djokja. Het waren de bataljons 'Andjing NICA' (NICA-honden) en 'Gadja Merah' (Witte Olifant), veteranen van de strijd op Bali en Sumatra.'*
Eén zin met wel vijf onjuistheden tot en met rang en naam van de commandant. De werkelijkheid was: Vanuit Magelang stuurde

overste Van Santen, de commandant van het daar gelegerde, inderdaad geduchte KNIL-bataljon 'Andjing NICA', slechts twee pelotons infanterie onder commando van luitenant Lapré (later ridder MWO 4), bekend bij vriend en vijand om zijn doortastend optreden.
Ik dank dhr. Heijboer overigens voor het in zijn verhaal opnemen van de Gadja Merah waarbij ik de eer had op Bali te dienen. In die tijd was het een brigade en betekende Gadja *Merah* niet Witte Olifant maar *Rode*. Ik heb nooit gehoord dat zij via Sumatra en Magelang naar Jogja zijn gegaan.

- Op bladzijde 159, in de linker kolom betreffende de periode van de souvereiniteitsoverdracht, heeft de auteur het ook nog over: '. . . *officieren, van wie sommigen zich maar moeilijk konden neerleggen bij het feit dat hun rol in Indië was uitgespeeld. Een van die officieren, kapitein Raymond Westerling, zou in januari 1950 zelfs een poging doen om de nieuwe Indonesische regering door middel van een staatsgreep uit het zadel te stoten.*'
In feite had reserve-kapitein Westerling al in 1948, vóór de aanvang van de tweede politiële actie dus, zijn ontslag ingediend omdat hij zich niet kon neerleggen bij de gang van zaken. Sindsdien leidde hij als burger een transportonderneming in de Soendalanden. Door het ingrijpen van de legerleiding zowel als lagere KNIL-officieren kreeg hij echter niet veel meer dan vijfhonderd man op de been voor zijn staatsgreep en geen wapens voor zijn overige aanhang.[2]

- Op dezelfde laatste bladzijde 159 in de laatste kolom onderaan vergist Pierre Heijboer zich ook nog in de datum van Indonesië's onafhankelijkheid, die volgens hem op 30 december inging in plaats van op de 27ste, en toen was het boek gelukkig uit.

Noten:

1. Na raadpleging van anderen die zich ook over de inhoud hadden verbaasd, bood ik de auteur - via de uitgever - een lijst aan met de ongerechtigheden, die ik alleen al had aangetroffen in datgene waarover ik kon oordelen. Geen van beiden hebben er op gereageerd.
2. Zie de betreffende artikelen in Mars et Historia.

Reactie van leden

P.J.M. KAMPS

BRONZEN GESCHUT

In het mei/juni nummer van 1984 van Mars et Historia stond een artikel van de hand van de heer H. Ringoir over het kanon van 6 cm Veld in het tijdvak 1894-1940. Gaarne wilde ik bij dit artikel een kanttekening plaatsen en enige aanvulling op een ander punt geven.

De kanttekening wil ik plaatsen bij de opmerking *'Voorladers hadden altijd een gladde loop'*. Dit is onjuist. De oudste getrokken vuurmonden van het Nederlandse leger waren bronzen en ijzeren voorladers, waar het projectiel als het ware ingeschroefd werd. De flanken van het veld waar de nokken van het projectiel tegen aangedrukt werden, heetten dan ook laadflanken, de andere flank schietflank. Als voorbeeld wil ik noemen het getrokken bronzen kanon van 8 cm dat tot 1882 in de magazijnen aanwezig is.

De aanvulling betreft de gang van zaken rond het bronzen geschut van 8 en 10 cm, zowel de voor- als achterladers. De heer Ringoir noemt het verhaal van omsmelting tot pasmunt zelf al een legende en hij vraagt zich af waar het geschut rond 1880 gebleven kan zijn. Nu kan ik het ook niet exact zeggen, maar van omsmelting tot pasmunt lijkt mij ook geen sprake te zijn, en wel omdat ik in het kader van een onderzoek ten behoeve van de Stichting Menno van Coehoorn in de Bijlagen van de VIIIe hoofdstukken van een serie staatsbegrotingen een opmerkelijke en interessante lijst tegenkwam. Het betreft een lijst van alle oorlogsmateriaal dat in 's Lands Magazijnen en elders voorhanden was op de twee voorgaande dagen van 1 januari, en alles tot op de halve cent verantwoord. De beschikbare lijsten lopen van 1868 tot 1896, in welk jaar de eerste drie stukken van 6 cm Veld werden opgevoerd. Alle lijsten van voor en na deze periode lagen ter inzage op de griffie der Tweede Kamer.

Maar goed, gaan we weer terug naar het bronzen geschut.

In de periode 1871 tot 1896 was er sprake van de in tabel 1 voorkomende geschuttypen. Het gladde geschut bestond voornamelijk uit 9 cm voorlaadkanonnen, plus een klein aantal, met kalibers van 12 en 22 cm, dat overigens al snel afgevoerd werd. We zien dan dat na 1871 de aantallen van het getrokken bronzen geschut toenemen, zij het met een kleine afname rond 1883. Het getal van 1700 stukken bronzen geschut is toch wel een minimum waar voor 1896 niet onder gekomen wordt (zie hiervoor ook tabel 2). Het gladde bronzen geschut van 9 cm blijft nog lang in grote aantallen aanwezig, ± 550 stuks, de teruggang zet pas na 1890 in. Daarnaast waren er ook nog bronzen mortieren en houwitzers van vele kalibers.

We zien in tabel 2, dat in de periode waarin de heer Ringoir de aanmunting van pasmunt noemt (1877-1883) er eerder geschut bijkomt, dan dat er afgevoerd wordt, en in de periode 1884-1895 zijn het gemiddeld nog eens 100 tot 150 meer.

Datgene dat niet meer op de lijsten voorkomt zal waarschijnlijk tot voorraad van de geschutgieterij te 's-Gravenhage gediend hebben. Ik ga overigens voor het gemak even voorbij aan gewichtsverschillen tussen de verschillende kalibers.

Ik weet niet welke gegevens door de heer Ringoir gebruikt zijn en waar hij deze vandaan heeft. Ik vermoed Armeringsstaten en uitrustingslijsten. In deze lijsten kunnen de door hem genoemde geschutsoorten zeer wel ontbreken. In de verantwoordingsstaten voor het parlement worden ze wel genoemd en zullen ze daarbij als een soort van ge-

schutreserve gefunctioneerd hebben. De Affuiten kunnen eventueel gediend hebben voor het stalen geschut dat na 1877 in steeds grotere aantallen de bewapening gaat vormen van de Nederlandse Artillerie en waarvan er in de Meidagen van 1940 nog honderden dienst deden.

BRONZEN GESCHUT (bijlagen)

Tabel 1: Aantallen vuurmonden per type

		1871	1877	1880	1883	1895	Opm.
Getr. Br. Kn van	16 cm Zw	74	73	73	73	59	1
	16 cm Lt	43	42	41	41	-	2
	15 cm A	1 (1875)	10	1	-	-	3
	15 cm K	-	-	-	-	295	4
	12 cm L	275	274	274	274	177	1
	12 cm K	92	75	77	77	70	1
	12 cm KA	- 26 (1875)	142	397	383	354	
	12 cm LA	-	-	-	89	99	5
	10 cm A	-	-	-	-	271	6
	8 cm	106	137	137	-	-	7
	8 cm A	- 12 (1875)	156	217	215	199	
Glad Br. geschut		620	553	553	553	243	8

Opm. 1 In 1896 uit de bewapening
Opm. 2 In 1893 uit de bewapening
Opm. 3 In 1881 uit de bewapening
Opm. 4 Kwam in 1888 in de bewapening
Opm. 5 Kwam in 1883 in de bewapening
Opm. 6 Kwam in 1885 in de bewapening. In 1896 309 stukken
Opm. 7 In 1882 uit de bewapening in datzelfde jaar staan voor de eerste maal 137 stukken 8 cm staal in de lijst. In 1883 zijn het er 161 stukken en in 1889 199 stukken.
Opm. 8 Hiervan in 1871 556 stukken van 9 cm.

Tabel 2: Totale aantal bronzen vuurmonden per jaar

1871: 1210	1880: 1770	1889: 1883
1872: 1232	1881: 1755	1890: 1877
1873: 1237	1882: 1755	1891: 1920
1874: 1215	1883: 1706	1892: 1857
1875: 1231	1884: 1767	1893: 1882
1876: 1338	1885: 1944	1894: 1939
1877: 1461	1886: 1962	1895: 1767
1878: 1663	1887: 1938	1896: 1398
1879: 1669	1888: 1929	

De eerstvolgende landelijke tentoonstelling/ruilbeurs voor militariaverzamelaars wordt gehouden op **zondag 14 juli a.s.** van 11.30 tot ±16.30 uur in de raadhuiskelder te Bussum, Brinklaan 35. De toegangsprijs is *f* 2,50 per persoon, kinderen onder 10 jaar en onder geleide gratis.
Behalve de ruimte voor vaste tafelhuurders is de bodega (zijzaal) beschikbaar als vrije ruilruimte; enige uitstalruimte is daar mogelijk. Parkeerplaats is in voldoende mate aanwezig en de bar voor drankjes en hapjes de gehele dag geopend.
Alle leden van *'Mars et Historia'* en hun introducé(e)s zijn van harte welkom. Hebt U niets te ruilen? Kom dan toch, want de geëxposeerde collecties zijn altijd de moeite waard. Ook bieden enige handelaars tegen redelijke prijzen militaria te koop aan. Voor aanmelding expositie en nadere informatie gaarne telefonisch contact opnemen met ons lid P.A. Vermeulen, telefoon: 02152-64469, uitsluitend in de avonduren.

DE DONDERBUS

Inkoop Verkoop Ruil

Antieke wapens, Orden, Militaria, Uniformen, Uitrustingsstukken, Documentatie Eerste en Tweede Wereldoorlog. Aankopen van gehele verzamelingen.

Adres: Oostzeedijk beneden 231 A
3061 VW Rotterdam.
Geopend vrijdag 19-21 uur,
zaterdag 10-18 uur.
Telefoon: 010-140267
01862-2338
3274 ZJ Blaaksedijk - NL

BOUTIQUE DE LA GRANDE ARMÉE

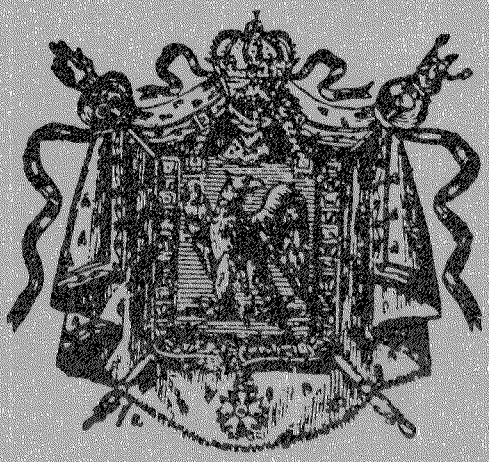

Het adres voor Historische Militaire en Civiele figuren, boeken, prenten, tijdschriften, wargame en alle verdere informatie op dit gebied.

geopend
Woensdag t/m Zaterdag
10.00 - 18.00 uur

W. C. J. EN I. S. SCHOPPEN
Willem de Zwijgerlaan 120
2582 EV Den Haag
Holland
Tel 070-541039